

de Vrijbrief

In dit nummer o.a :

Prof.Dr. Boudewijn Bouckaert over de oorsprong van het verantwoordelijkheidsbegrip en onverantwoordelijke politici

Christian Hoceped over de kruisbevruchting tussen Hayek's denken en het christendom

In enkele notities over victimless crime schetst Koen J. de Groot de wereld van pseudo-misdaad en klasse-strijd

december 1993

177

COLOFON

De Vrijbrief is een uitgave van de Stichting
Libertarisch Centrum,
Verschijnt 6x per jaar

REDACTIE

Alexander Breuning, vormgeving/layout
Stefan van Glabbeek
Mike van Roosmalen, eindredactie
Jan Smid
Jean-Jacques Vrij

Redactieadres: De Vrijbrief
t.a.v. Mike van Roosmalen
Engelenburg 57, 2036 RB Haarlem
Tel. 023-353205

ABONNEMENTEN

Nederland: FL 50,- per 6 nummers, over te maken
op bankrekening 46.24.31.320 t.n.v. Vrijbrief,

ABN-Amro Amsterdam (Giro van de bank: 8238)

Belgie: BF 900,- per 6 nummers, over te maken
op bankrekening 645.124.0465.64 t.n.v. Vrijbrief,
Bank J. van Breda te Antwerpen, of per cheque aan
Libertarisch Centrum, Herentalsebaan 109 2100
Deurne.

Een abonnement op de Vrijbrief geeft U tevens:

Een gratis abonnement op Freedom Network
News, een uitgave van de International Society for
Individual Liberty (Normale prijs \$20,-)

Korting op boeken van het Dutch Libertarian
Book centre, waaronder minimaal 10% korting op
uitgaven van Freedom Forum Books

Korting op deelname-kosten van bijeenkomsten
en conventies

georganiseerd door de Stichting Libertarisch
Centrum

Abonnementenadministratie:

Stefan van Glabbeek
Rijnstraat 5a, 2311 NJ Leiden
Tel. 071-143770

REDACTIONEEL

Jean-Jacques Vrij

'He must not be satisfied with indolent benevolence,
nor fancy himself the friend of mankind, because in
his heart he wishes well to the prosperity of the
world.'

Adam Smith, *The Theory of Moral Sentiments*.
(1759)

Libertariërs wordt vaak verweten dat hun ideale maat-
schappij een hardvochtige is, waar 'ieder voor zich,
en God voor ons allen' als leefregel de boventoon voert
en waar, als voortvloeiende daarvan, de kloof tussen rijk
en arm moreel-stuitende afmetingen aan zal nemen.
In de actuele verzorgingsstaat zou daarentegen het
solidariteitsbeginsel heersen, zouden de sterkste schou-
ders de zwaarste lasten dragen en bijgevolg ieder van
een menswaardig bestaan verzekerd zijn. De sociale
rechtvaardigheid schraagt kortom, om met George
Bush te spreken, 'a kinder, gentler society.'

Het vriendelijkste dat men van dit standpunt zeggen
kan is dat het bij velen berust op een falend inzicht in
wat Ludwig von Mises 'Human Action' noemde, op
een miskennis van natuurwetten in het gedrag van
mensen. Ik geef ter illustratie één van de talloze frui-
kende gevolgen van deze vlucht uit de werkelijkheid.
In de V.S. is het voor iemand die zich anno 1993 aan
de onderkant van de samenleving bevindt, veel en veel
moeilijker om zich te verbeteren dan voor zijn lotge-
noot van drie of vier generaties terug. Hoe komt dit?
Laatstgenoemde had te maken met een relatief vrije
markt. Het dubbeltje van vandaag wordt in zijn stre-
ven een kwartje te worden evenwel de voet dwars
gezet door een keur van maatregelen, die door de
overheid, naar men zegt, genomen zijn met het oog op
zijn welzijn: het instellen van minimumloon, het stel-
len van allerlei eisen ten aanzien van bedrijfsvoe-
ring en arbeidsomstandigheden, het verplicht stellen
van vergunningen (zie: Walter Williams, *The State
Against Blacks*.(1982)). Hoe bijvoorbeeld de (naar
men beweert) beoogde effecten van het instellen van
minimumloon gelogenstraft worden door de werke-
lijkheid, is de lezer waarschijnlijk bekend. De over-
heid vindt dat te lage lonen worden betaald en stelt
een minimumloon in. Vervolgens blijkt dat iemand
die eersten relatief laag loon had helemaal geen loon,
want geen werk, meer heeft, omdat zijn vroegere baas

niet bereid is het verhoogde loon voor dergelijk laag gekwalificeerde arbeid te betalen. Tegenover zulke manoeuvres is het initiatief van mensen onder aan de maatschappelijke ladder, die zich op eerlijke wijze omhoog willen werken, zo goed als machteloos. En zo blijven zij ingesloten in een 'onderklasse', de slachtoffers van wat William Graham Sumner maatschappelijke kwakzalvers noemde.

Waar voorstanders van de vrije markt vanuit deze hoek zo lichtvaardig verweten wordt dat zij alleen maar gedreven worden door schraapzucht en het verlangen zich niet te hoeven bekommeren om het lot van anderen, ligt het eigenlijk voor de hand om eens te kijken hoe het staat met het morele peil binnen de groep kritiekasters van de vrije markt zelf. Ludwig von Mises velde een spijkerhard oordeel. Onder moderne intellectuelen, zo betoogde hij, bestaat een enorm reservoir aan gefrustreerde ambitie. Velen hebben het gevoel niet de erkenning te krijgen die zij verdienen, terwijl zij menen dat de prijzen gaan naar degenen die zich richten op 'de vulgaire smaak van het grote publiek', naar degenen die 'commercieel denken', hoe dan ook naar hen die het niet waard zijn. Dit ressentiment wordt gesublimeerd in een anti-kapitalistische

ideologie. De roep om ingrijpen in het marktmechanisme is dan op niets anders gebaseerd dan op de hoogstpersoonlijke grief ondergewaardeerd te zijn (zie bijv. *The Anti-Capitalist Mentality*.(1956) en *Bureaucracy*.(1944)).

Men zou ook op kunnen merken dat, wat de theorie ook mag zijn, de praktijk van de verzorgingsstaat leert dat saamhorigheidsgevoel en onderling hulpbetoon alleen maar minder worden, en de onverschilligheid ten opzichte van andermans lot alleen maar groter. Het meest hypocriete van alles is, dat dit voor velen ook de reden is waarom zij de verzorgingsstaat voorstaan: men wil af van de last dat men zich om anderen moet bekommeren. Heel openlijk werd dit verwoord in 1891 door Oscar Wilde in zijn essay 'The soul of man under socialism.' Het grote voordeel van de vestiging van het socialisme was, zo betoogde Wilde, dat het het individu zou bevrijden van de zorg voor anderen, een zorg die de mens verhinderde, zo meende dit artistiek wonderkind, de eigen vermogens en de eigen persoonlijkheid ten volle te realiseren. Zoveel narcisme kan er dus schuil gaan achter het pleidooi voor het solidariteitsbeginsel!

INHOUD

Politieke verantwoordelijkheid, Burgerlijke verantwoordelijkheid

Prof.Dr.Boudewijn Bouckaert 4

Het belang van discipline en geloof - de tweede jeugd van Hayek

Christian Hoceped 6

PSEUDO-MISDAADEN KLASSESTRIJD Notities over victimless crime

Koen J. de Groot 11

Hokjes

Karel Beckman 24

Terra Libera, libertarisch nieuws

Hub Jongen 25

Agenda 28

Politieke verantwoordelijkheid, Burgerlijke verantwoordelijkheid

Prof. Dr. Boudewijn Bouckaert

Professor Boudewijn Bouckaert is voorzitter van de vakgroep Grondslagen van het Recht van de juridische faculteit aan de Rijksuniversiteit Gent. Tevens is hij voorzitter van de Raad van Beheer van het Ludwig von Mises Instituut dat tot doel heeft de gevolgen van het staatsinterventionisme op wetenschappelijke wijze te analyseren en overheidsactiviteiten af te wegen tegenover vrije marktalternatieven.

Onderstaand artikel is gebaseerd op een lezing die oorspronkelijk in het Frans werd gehouden. In overleg met prof. Bouckaert is deze lezing bewerkt voor de Vrijbrief door Mike van Roosmalen.

Binnen de rethoriek van de nieuwe consensus is het "bon ton" geworden bij de politici het begrip verantwoordelijkheid in het centrum te plaatsen van de politieke discussie.

Als Belg, burger van een land waar de publieke schuld hoger is dan het Bruto Nationaal Product, ben ik wel fel onder de indruk van deze plots opvallende verantwoordelijkheidszin bij politici. Het is niet onmogelijk dat in de nabije toekomst de geldschieters van de Belgische publieke schulden het bericht ontvangen "Brussel antwoordt niet meer". In dit geval zal blijken hoe loos het verantwoordelijkheidsgevoel der politici wel geweest is.

Europa biedt misschien nog een tijdelijke redplank voor het hooghouden van de mythe der politieke verantwoordelijkheid. Door de publieke schulden van elke Europese lidstaat te laten erkennen als Europees erfgoed, wordt het mogelijk deze verplichting over nog meer miljoenen van anonieme en ongeorganiseerde burgers uit te smeren. Aldus kan het Europa van Maastricht een vehikel van onverantwoordelijkheid bij uitstek worden.

Historische oorsprong

De woorden 'antwoorden' en 'verantwoordelijk' vinden hun oorsprong en hun authentieke betekenis in de institutionele context van de burgerlijke maatschappij, deze ultra-complexe bron van expliciete en impliciete banden tussen individuen, families, verenigin-

gen en ondernemingen. Op het politieke niveau in zijn enge betekenis, is verantwoordelijkheid een concept zonder enige klare betekenis. Dit begrip is meer een sluwe rethoriek waarmee politici trachten het vertrouwen van de kiezers te herwinnen. Het is overigens niet voor het eerst dat men de legitimiteit van de staat en politieke gehoorzaamheid probeert te voeden met een legitimiteit die geworteld is in de burgerlijke maatschappij. Sinds het einde van de middeleeuwen hebben verscheidene politieke filosofen (Grotius, Pufendorf, Hobbes en Rousseau) getracht de legitimiteit van de staatsmacht te gronden in het begrip van het sociale contract. Het respect voor het gegeven woord was dusdanig diep geworteld in de Romeinse en Germaanse Westerse cultuur, dat een contractueel imago van de macht zich ontpopte als het meest geschikte middel om de staatslegitimiteit acceptabel te maken voor de politieke leiders van gedecentraliseerde gemeenschappen zoals dorpen, steden, leengoeden, gilden enz.

De etymologie, d.w.z. de werkelijke betekenis, van het woord 'verantwoordelijkheid', brengt ons bij de Latijnse woorden 'sponsor' en 'respondere' die respectievelijk 'schuldeiser' of debiteur en 'borg staan' of borgstelling betekenen. In het Romeinse recht impliceerde deze terminologie de idee dat men garant staat voor een bepaalde toekomstige gang van zaken. Het is nog in deze oorspronkelijke betekenis dat het woord

'antwoorden' (respondere) werd gebruikt door de schrijver Molière in zijn roman 'Femmes savantes': "Je réponds de ma femme et prends sur moi l'affaire". Van Leon Daudet komt de fraze: "Tres peu de femmes peuvent répondre de leurs vertus, même si elles sont naturellement fidèles".

Deze acceptatie van de oorspronkelijke betekenis vanuit het Romeinse recht brengt ons bij een sleutelbegrip dat is overgeleverd in de juridische cultuur van het Westen: nl. de idee dat vrije mensen bekwaam zijn om verbintenissen t.o.v. anderen aan te gaan, ja zelfs in bepaalde gevallen moeten aangaan. M.a.w. in het geval zij zich uit vrije wil verbonden hebben die-

nen zij t.o.v. de tegenpartij te "antwoorden". Op het moment echter dat zij aan hun verplichtingen voldoen en zich van hun schulden kwijten, hervinden zij hun vrijheid en onafhankelijkheid voor wat betreft hun sociale relaties, de 'operationes ad altrum'.

In de Romeinse maatschappij was een dergelijke verantwoordelijkheid meestal contractueel van karakter. Ik doel hier op het zogenaamde 'respondere creditoribus'. Ook de Aquiliaanse aansprakelijkheid, geregeld in de Lex Aquilia van 2 v. Chr, vond haar oorsprong in dit fameuse 'pactum' dat een eind maakte aan het recht van wraakneming. Deze contractuele oorsprong van onze sociale verplichtingen leefde voort in de feodale cultuur van de Middeleeuwen waarin het gegeven woord tussen de leenheer en zijn vazallen de samenhang van de politieke macht verzekerde.

Dit begrip van sociale verplichting waarbij vrije mensen zich aan elkaar verbonden door hun woord te geven impliceert tevens de idee dat vrijmaking of kwijting van een degelijke verplichting of schuld mogelijk is tijdens het aardse leven: "Aan het onmogelijke wordt niemand gehouden". In *The Federalist*, een verzameling pamfletten die werd uitgegeven vlak voordat de Amerikaanse Constitutie werd geratificeerd, verscheen het woord 'responsability' voor het eerst in de Engelse taal.

Even later, in hetzelfde tijdperk, verscheen het woord 'responsabilité' eveneens in het Frans toen bijvoorbeeld Necker sprak over de verplichtingen van de staat en de verantwoordelijkheid van de Kroon voor haar schuldpapieren. Alexander Hamilton, een van de drie schrijvers van *The Federalist*, drukte zich als volgt uit: "Responsibility, in order to be reasonable, must be limited to objects within the power of the responsible party". Anders gezegd: De verplichtingen van mensen moeten kunnen worden gekwet. Dit cruciale idee vindt men ook terug in de juridische theorie over de voorzienbaarheid van schade in zowel het civiele recht als de Common Law. Aan de mogelijkheid tot kwijting wordt vervolgens toegevoegd de mogelijkheid de draagwijdte van zijn sociale verplichtingen te kennen en in te schatten. Deze verplichtingen kunnen ofwel vrijwillig zijn aangegaan, ofwel vastgesteld zijn als gevolg van een proces tot schadeloosstelling van een beledigde of schadelijdende partij. Het kunnen evenwel ook familiale verplichtingen zijn, vooral ten opzichte van kinderen. In deze gevallen stoelt de vast-

stelling van de plicht op een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing.

Ook de civiele procedure gaat uit van de idee dat verplichtingen kenbaar horen te zijn.

De idee dat mensen (zich) moeten (ver)antwoorden jegens hun vrijwillig aangegane verplichtingen of jegens de schade die ze veroorzaakt hebben, heeft haar algemene en systematische uitwerking gekregen in de Code Civil, vooral in de artikelen 1134 en 1382-1386 waarin ieders verantwoordelijkheid wordt gedefinieerd. De samenstellers van de Code waren zich bewust van het feit dat een algemeen systeem van burgerlijke verantwoordelijkheid de juiste aansporing tot behoedzaam gedrag vormde. Sinds een halve eeuw echter bevindt ons Westerse regime van burgerlijke verantwoordelijkheid zich in een zware innerlijke crisis: de herdefinitie van 'fout', de draagwijdte van die nieuwe definitie, speciale wetten die zich een stuk verantwoordelijkheid toeëigenen en hiervoor een bepaalde objectieve verantwoordelijkheid in de plaats stellen, al dit betekent in de praktijk het per decreet herverdelen van risico's. Aan de andere kant is het verantwoordelijkheidsbegrip onder de burgers ondermijnd door de sociale zekerheid en de omkering van de bewijslast die hieruit voortvloeit. Dit alles heeft als voorzienbaar effect een verminderde mate van behoedzaamheid in gedrag.

Dit betekent niet dat de verantwoordelijkheid ten dode is opgeschreven. De Aquiliaanse aansprakelijkheid dekt nog steeds een behoorlijk groot deel van de jurisprudentie. Tevens moet men niet onderschatten hoe fundamenteel de rol en de betekenis is van contractuele verantwoordelijkheid voor het functioneren van de markteconomie.

Toch werpt zich de vraag op of het begrip verantwoordelijkheid zoals dit zich ontwikkeld heeft in onze Westerse juridische cultuur, kan worden getransplanteerd en kan worden toegepast op de activiteiten van de Staat en van de politiek. Is het gepast te spreken van verantwoordelijke overheidsfunctionarissen? Van verantwoordelijke politici? Ik denk dat het antwoord ontkenkend moet luiden. Eerst en vooral omdat de moderne Staat, en ook de supra-nationale Europese Staat, verplichtingen hebben aangegaan waarvan geen enkel individu zich ooit van zou kunnen vrijmaken. De politici en de overheidsfunctionarissen bevinden zich aldus van begin af aan in een staat van permanente

onverantwoordelijkheid, niet omdat het inferieure morele wezens zijn, maar omdat ze schulden zijn aangegaan die uiteindelijk worden overgedragen aan de burgers.

De verantwoordelijkheid van de politici is in feite een lokaas en fungeert als intermediair tussen de verplichtingen van de Staat en de verantwoordelijkheden van de burger.

Het gebrek aan aansluiting tussen politieke en burgerlijke verantwoordelijkheid kan worden geïllustreerd aan de hand van een vergelijking tussen de kwijting van de nationale schuld, zoals ik reeds bij aanvang van dit artikel memoreerde, en de wijze waarop een natuurlijk persoon aan zijn schulden voldoet. Normaal gesproken hebben erfgenamen het recht afstand te nemen van de erfenis van hun ouders. Hierin vindt men de gedachte terug dat de jongere generatie zich in goede doen moet kunnen

hervinden door niet verantwoordelijk te worden gesteld voor de schulden die zijn aangegaan door de vorige generaties. A contrario, op politiek terrein representeert de nationale schuld de consumptie door een generatie van burgers ten koste van de toekomstige generaties die geen enkel recht hebben hiervan afstand te doen. Wat houdt politieke verantwoordelijkheid dan eigenlijk in?

Sinds het begin van deze eeuw heeft de rechtspraak een begrip van burgerlijke verantwoordelijkheid door de Staat ontwikkeld. In de negentiende eeuw was men

tenminste nog zo eerlijk te erkennen dat de Staat publieke immuniteit genoot. In België kan sinds de jaren twintig van deze eeuw de Staat daadwerkelijk voor het gerecht worden gedaagd in geval van een fout. Wie betaalt echter de schadevergoedingen en financiële verplichtingen ten gevolge van een dergelijk civiel proces, anders dan de belastingplichtigen? Verantwoordelijkheid voor overheidsbestuur en administratie is een erg vaag begrip en dientengevolge is het praktisch onmogelijk individuele overheidsfunctionarissen rechterlijk te vervolgen.

Ook wil ik op deze plaats de monetaire macht van de Staat vermelden; deze macht impliceert dat de Staat in haar relaties met schuldeisers en schuldenaars in de positie verkeert dat hij volledig eenzijdig de koopkracht van het geld kan vaststellen.

Ik stel dan ook voor om op te houden over politieke verantwoordelijkheid te spreken, een concept dat in de context van de Natie-Staat van iedere betekenis ontdaan is. Verantwoordelijke politici bestaan niet. Wat wel kan bestaan zijn verstandige politici waarbij een verstandige politiek de plicht inhoudt de immense macht van de Staat te verminderen en in te perken zodat de verantwoordelijkheid kan worden hersteld in de burgerlijke maatschappij. Het is alleen op deze wijze dat wij in de situatie kunnen geraken zoals beschreven door Pierre Clastres in zijn 'La société contre l'Etat': een situatie waarin de politicus zelf de uitgave betaalt, die hij bij het aan de macht komen aan zijn onderdanen heeft beloofd.

Het belang van discipline en geloof - de tweede jeugd van Hayek

Christian Hocepied

Christian Hocepied (Brugge, 1956), licentiaat in de Rechten en tevens in Handels- en financiële wetenschappen, gediplomeerde in de Bestuurskunde en Overheidsmanagement, is momenteel werkzaam voor de Europese Gemeenschap te Brussel. Sedert 1985 is hij actief medewerker van het Libertarisch Studiecentrum. Hij verzorgde gedurende een aantal jaren de redactie van het tijdschrift Backpage en publiceerde artikelen in diverse tijdschriften w.o. Intermediair, Nucleus en "Libéral et croyant".

Onderstaand artikel is een gewijzigde versie van het artikel dat onder dezelfde titel verscheen in het tijdschrift Nucleus van juni 1993.

In een wereld beheerst door communicatie geldt de wet: alleen wat gecommuniceerd wordt, bestaat. En wie bovendien beter communiceert dan een ander, is ook beter dan een ander. Een auteur die erin slaagt de fundamenten van zijn theorie eerder of beter te communiceren dan zijn concurrenten, zal steeds de indruk wekken ook beter te zijn.

Keynes

Zo geschiedde het met Keynes, wiens theorieën vanaf het einde van de tweede wereldoorlog tot het begin van de jaren tachtig het Westerse economische beleid inspireerden. Volgens die theorieën, zoals ze door zijn opvolgers werden uitgewerkt, is het mogelijk een economie min of meer van bovenaf te sturen, onder meer door een verhoging van de publieke uitgaven of door een verruiming van de kredietverlening als gevolg van een verlaging van de rentevoet. Die recepten leken te werken tot ze in de jaren zeventig leidden tot een stijging van de inflatie, die gepaard ging met economische stagnatie en een stijging van de werkloosheid. Een verschijnsel dat door de economen stag-flatie genoemd werd en dat vloekte met Keynes' theorie.

Dit heeft bij vele economen twijfels doen rijzen over de keynesiaanse stellingen. Andere economen werden herondekt, waarvan de meest bekende zonder twijfel Hayek is.

Discipline

Hayek had in de jaren 1930 een monetaire verklaring gegeven voor de economische crises (in plaats van zoals Keynes deze aan onderconsumptie te wijten), en dit paste bij de remedies die vanaf het einde van de jaren zeventig werden toegepast door de politici: monetaire discipline - om het geschokte vertrouwen in de munt als waardestandaard te herstellen - en het terugdringen van de begrotingstekorten. Maar ook het latere werk van Hayek, waarin hij de noodzaak benadrukte de individuele creativiteit een kans te geven, kwam aan bod in het kader van de "aanbod-economie": maatregelen om de marktwerking te bevorderen zoals liberalisering, deregulering, belastingsverminderingen etc...

Dit nieuwe beleid van de jaren tachtig zorgde voor een drastische vermindering van de inflatie en voor jaarlijkse groeicijfers van ongeveer 3 % tussen 1983 en 1990, in parallel met een daling van de werkloosheid. Maar dat begrotingsbeleid werd niet volgehouden. De gezamenlijke bruto staatsschuld van de OESO-landen werd niet meer verminderd tussen 1987 en 1990. En nadien nam deze weer toe, met uitschieters zoals in België. Milton Friedman beschreef dit fenomeen als de tirannie van de status quo. Belangengroepen verzetten zich immers tegen verdere besparingen en de regeringen lieten betijen.

Met de huidige stijging van de werkloosheid lijken de recepten van de jaren tachtig vergeten. Zowel in de Verenigde Staten als in Europa klinkt weer de roep naar Keynesiaanse "relanceprogramma's" om strategische sectoren, zoals onderwijs en infrastructuur, te stimuleren en klinkt tevens de roep om een verlaging van de interestvoeten.

Compromis

Het verdrag van Maastricht is een compromis tussen de verschillende economische scholen. De aanhangers van de recepten van de jaren tachtig - onder wie de Duitse experts van de Bundesbank - lieten er begrotingsnormen inschrijven tezamen met de verplichting voor de lidstaten convergentieplannen op te stellen. Enkele lidstaten waarvan het begrotingstekort lager was dan 3% van het Binnenlands Produkt en waarvan de overheidsschuld kleiner is dan 60 % daarvan zouden tot de Europese Muntunie kunnen toetreden.

De Keynesianen kregen er de trans-europese netwerken en de cohesiefondsen (en de daarmee gepaard gaande verhoging van de EG-begroting).

Sedert een paar maanden, wordt het facet van de begrotingsnormen van alle kanten aangevallen. Alle EG-landen worstelen immers met grote overheidsstekorten. Duitsland kampt met de enorme lasten van de onrealistische beloften gedaan bij de hereniging. In Groot-Brittannië is het tekort sedert de abrupte beëindiging van het "Thatcherisme" in twee jaar tijd opgelopen van nul naar acht procent. En de voormalige socialistische regering heeft in Frankrijk, met het oog op de verkiezingen van maart laatsleden, het tekort tot zes procent laten oplopen. Nergens wordt de 3 % norm nog gehaald.

Objectieve noodzaak

De kans is reëel dat deze norm wordt vergeten. Maar de Keynesiaanse maatregelen zullen niet geschrapt worden. De vraag van de economen duidelijke normen in te schrijven in het verdrag van Maastricht, heeft zich als een boomerang tegen hen gekeerd. Politici en vakbondslieden konden dank zij die bepaling de saneringsnood voorstellen als een verplichting die van buitenaf werd opgelegd. Weldra vergat iedereen dat deze normen niet door een stel onderhandelaars werden uitgevonden, maar beantwoordden aan een objectieve noodzaak.

In acht genomen de vergrijzing van de bevolking moet de staatsschuld naar beneden. De stijgende rentelast moet gedragen worden door een steeds verder krimpende groep belastingbetalers. Dit vergroot de "wig" tussen bruto- en nettoloon en verzwakt de concurrentiekracht van de Europese Gemeenschap tegenover de nieuwe geïndustrialiseerde staten van de derde wereld. Een daling van die loonwig is onvermijdelijk tenzij de Gemeenschap - "Fortress Europe" - nieuwe tolmuren uitbouwt ten nadele van die ontwikkelingslanden.

Intellectuelen

Waarom werden de recepten van de tachtiger jaren zo snel vergeten?

Als de economie in recessie is, doen bezuinigingen pijn. De actie van de belangengroepen ten gunste van de status quo is begrijpelijk. Het gemak waarmee zij nu hun slag thuishalen, bewijst hoe oppervlakkig de verschuivingen van de jaren tachtig in de economische wetenschappen gebleven zijn. Een eerste oorzaak is uiteraard de verambtelijking van de intelligentsia: professoren in de economie blijven jaren doceren. Andere intellectuelen, zoals journalisten, die voor de verspreiding van hun ideeën zorgen, blijven ook. Een duurzame mentaliteitswijziging veronderstelt minstens vijf en twintig jaar. Nu het intermezzo van de jaren tachtig voorbij is, kunnen ze hun oude Keynesiaanse theorieën weer bovenhalen. Tevens bevordert de verambtelijking niet de creativiteit, maar wel het herhalen van aanschouwelijke argumenten en theorieën die goed aanslaan bij het publiek, zoals b.v. de herverdeling van de beschikbare arbeid. Daarenboven leven de meeste economen rechtstreeks of onrechtstreeks van overheidsgeld, wat hun voorliefde voor theorieën die de rol van de overheid bevestigen eveneens verklaart.

Geloof

Economie is in elk geval innig verbonden met geloof. Elke mens is zich ervan bewust dat hij niet in een van nature vaste en onveranderlijke verhouding tot de dingen en de mensen om hem heen staat, maar dat hij daar zelf iets van kan maken en er zelf een zin en betekenis aan kan geven. Zijn sterfelijkheid, maar ook onrecht en ellende geven aan deze vrijheid echter een tragisch karakter: ze benadrukken de onmacht van de individuele mens. De mens houdt er een hevig angstgevoel aan over. De essentie van het Geloof kan

gereduceerd worden tot een projectie van die angst op een almachtig wezen dat zich buiten de grenzen van het individu bevindt en bijstand verleent in nood.

De Keynesiaanse economen zijn in feite theologen van de zeer concrete god, de overheid. Collectivistische economen verkondigen dat er, buiten de grenzen van het individu geen chaos heerst, maar een economische ordening waarvan de menselijke rede de wetmatigheden kan ontdekken om deze vervolgens bij te sturen.

Hayek noemt dat geloof in een tastbare god geen godsdienst, maar constructivistisch rationalisme. Het is een uitvloeisel van het positivisme, waarvan de verspreiding in de negentiende eeuw sterk gestimuleerd werd door het succes van de natuurwetenschappen. Het werd door Auguste Comte, in het verlengde van de "Déesse Raison" die de Franse sansculotten in de genaaste kerken lieten vereren, als een godsdienst uitgewerkt in zijn "Catéchiste positiviste".

Iemand van geloof doen veranderen is veel moeilijker dan iemand een feitelijke vergissing doen inzien. Dit was de grootste hindernis voor de verspreiding van meer realistische economische theorieën.

Hindernissen bij Hayek

Wat Hayek betreft is zijn kwantitatief geringe succes, paradoxaal genoeg, te verklaren door de uitzonderlijke intellectuele rijkdom van zijn werk.

Hayek is niet louter en alleen econoom. Naar aanleiding van het in ontvangst nemen van zijn Nobelprijs economie in 1974, wees hij erop dat een econoom die enkel econoom is vaker een beter inzicht in de samenleving zal schaden dan ertoe bijdragen. In wezen is economie niet los te denken van kennisleer, psychologie, recht en zelfs geloof. Hayek heeft daarom meer nagedacht en gepubliceerd over deze verwante wetenschappen dan over de economie zelf. Daarom kon hij zo moeilijk doordringen tot de cursussen aan universiteiten en hogescholen. Deze zijn immers mooi in vakjes verdeeld en dat maakt het weergeven van Hayek's benadering zo moeilijk. Economie wordt er immers los van recht en moraal gedoceed.

Een andere hindernis is dat Hayek een pragmaticus was. Libertariërs hebben zich daarom nooit kunnen terugvinden in zijn werk, dat zelfs redelijke socialisten zou kunnen aanspreken. Hayek wijst bijvoorbeeld

niet principieel elke staatsinterventie af, maar pleit, in navolging van Montesquieu en Lord Acton, enkel voor garanties voor de individuele vrijheid. Hij is geen voorstander van de markt en de ondernemingsgewijze productie omdat het een efficiëntere productie-wijze zou zijn dan het collectivisme. De markt is volgens hem slechts één van de vele uitdrukkingen van de menselijke vrijheid, waaraan hij een groot deel van zijn werk wijdde. De markt dankt wel zijn verspreiding aan efficiëntie, maar dit is voor Hayek er niet de rechtvaardiging van. De essentie is de individuele vrijheid van de mens om te experimenteren en aldus de beperkingen van zijn kennis te overschrijden. Daarom is Hayek ook geen verdediger van de traditionele familie; hij vindt dat er ook op dat vlak geëxperimenteerd moet kunnen worden.

Hayek verwerpt daarom geen overheidsinterventie, zolang deze de individuele experimenten niet gaat vervalsen. De overheid mag daarom enkel via algemeen geldende wetten optreden. Volgens Hayek laat een objectieve niet-discriminerende kaderwetgeving immers elkeen vrij, binnen die spelregels, zijn eigen doeleinden na te streven. Vrijheidsauteur Ayn Rand die tegen elke vorm van staatsinterventionisme opkwam, verketterde om deze reden Hayek als een morele lafaard omdat hij niet durfde op te komen voor "laissez faire", waarbij mensen in onderling overleg zelf hun spelregels mogen bepalen. Ze beschouwde zelfs Hayek's succesboek "de Weg naar de moderne Slavernij" als het gevaarlijkste boek dat ooit geschreven werd.

Doorbraak bij christenen

Verworpen door de collectivisten wegens Hayek's heiligschennis tegen hun geloof, eveneens verworpen door de liberale theoretici, omwille van zijn pragmatisme, leek Hayek opnieuw veroordeeld een studie-object te worden voor studenten die een proefschrift moeten schrijven.

Maar dit gebeurt niet. Hayek geniet, wellicht omwille van zijn pragmatisme een onverwachte populariteit in christelijke kringen, en niet alleen bij de redactie van Nuclues. In Frankrijk is Hayek bijvoorbeeld het boegbeeld van de denkgroep rond professor Garello. Dit kan paradoxaal lijken want Hayek zelf was een ongelovige. Maar zijn werk herwaardeert de traditie en vooral, fundeert één van de godsbewijzen: de

spontane ordening, waarin christenen de goddelijke voorzienigheid kunnen herkennen.

Spontane ordening

Hayek toonde namelijk aan dat er in de maatschappij een ordeningsprincipe aan het werk is, dat onze samenleving vorm geeft onafhankelijk van elke bewuste menselijke opzet. Hij wijdde zijn beste hoofdstukken aan beschrijvingen over de wijze waarop de spontane ordening voortvloeit uit de individuele vrijheid, die elkeen toelaat zijn beperkte kennis te gebruiken voor zijn eigen doeleinden, en uit de vrije concurrentie waarbij kennis geruild wordt. Opnieuw overlapt deze benadering de morele aansprakelijkheid van elk mens, de vrijheid die de mens toelaat te zondigen, die een andere hoeksteen van het christelijk geloof is. Vrijheid is een roeping om waarden te scheppen en te ruilen.

Morele regels

Maar Hayek ging verder. Individuele vrijheid en vrije concurrentie zijn volgens hem uitloeiselen van morele regels en inzonderheid het naleven van overeenkomsten en het respect voor anderenmans eigendom. Morele regels doen pijn (voor velen is diefstal bijvoorbeeld eenvoudiger dan productieve arbeid). Morele regels leggen beperkingen op aan elke mens, maar laten de groep waartoe die mensen behoren toe een gemeenschap te vormen en zich te ontwikkelen. Omdat de gemeenschappen die deze moraal aanhingen succesvol bleken, werd ze door andere gemeenschappen nagebootst.

Oorspronkelijk konden die morele regels, die in de eerste plaats de gemeenschap en niet het individu ten goede komt, slechts via de godsdienst worden verspreid.

Op het einde van zijn laatste boek "The Fatal Conceit" ging Hayek nog een stapje verder in de richting van de gelovigen. Hij herhaalde wel een ongelovige te zijn, maar voegde eraan toe dat wat mensen God noemen wellicht niets anders is dan een verpersoonlijking van de morele tradities waarop hun gemeenschap berust. De godsdienst zoekt de bron van alle zingeving in een vermenstelijke godheid, die aan elkeen aangeeft hoe zich te gedragen tegenover de anderen. Thans gaat men echter inzien dat deze bron niet buiten de mensheid te zoeken is, maar inherent is aan de samenleving en dat ze zo complex is dat geen

enkel mens er ooit een beeld van zou kunnen schetsen. Daaraan wijt Hayek de godsdienstige veroordelingen van afgoderij en godsvoorstellingen. Weinig mensen kunnen zich een abstracte traditie voorstellen, anders dan als de uitdrukking van een bewuste wil. Vandaar dat Hayek wijst op het gevaar dat men deze traditie wil toeschrijven aan de "gemeenschap" (of diens leiders) met als gevolg dat godsdienst wordt afgeschreven als een soort bijgeloof. De overleving van onze beschaving zou hierdoor bepaald kunnen worden.

Christelijke Hayekianen

De strijd tussen Mozes en de rebellerende Joden die in de Sinaïwoestijn een tastbaar gouden kalf verkozen in plaats van de stenen tafels waarop een abstracte Wet was neergeschreven, lijkt zich te herhalen. De gouden kalf is de interventionistische overheid - die een paradijselijke Vlaamse staat vooropstelt in het jaar 2002 - en die het geloof verdringt in een God die abstracte morele regels meegaf - bemin uw naaste als uzelf - maar de mens ook volledig aansprakelijk liet om zelf zijn lot te verbeteren.

Het anticlericalisme is een bedreiging, niet alleen voor de kerk maar ook voor de vrije markt, omdat het minder gericht is tegen de Godheid, dan tegen de morele regels van de kerk, die onze welvaart schragen. Vandaar dat Hayek voorgesteld had de liberale "internationale" die in 1947 voor het eerst in het Zwitserse Mont Pèlerin samenkwam, "Acton-Tocqueville society" te dopen. Een verwijzing naar de katholiek Acton moest volgens hem kunnen verhinderen dat het anticlericalisme, dat het liberalisme op het Europese vasteland kenmerkte, in de nieuwe beweging zou binnenwaaien.

Universele waarden

De nieuwe Vlaamse Liberaal-Democraten heeft blijkbaar deze raadgeving niet helemaal begrepen. Hoewel Guy Verhofstadt in zijn manifest "De weg naar Politieke Vernieuwing" in het hoofdstuk over "Ethisch Pluralisme" naar Hayek verwijst, bewijst hij de kern van diens betoog niet te hebben gesnapt. Verhofstadt schrijft immers: "in zoverre de wetgeving een ethisch of moreel concept behoeft, moet zij steeds zo dicht mogelijk aansluiten bij wat het overgrote deel van de burgers denkt en voelt". In zijn kritiek op de sociale rechtvaardigheid heeft Hayek precies aangetoond hoe schadelijk de wet van de meerderheid is wanneer ze

kan ingrijpen op ethische waarden, zoals het respect voor andermans eigendom. Het liberalisme is een geloof in universele waarden. Hayek toonde aan dat het er in de praktijk niet op aankomt hoever dit geloof moet reiken: enkel in de waarden of in Hem die deze waarden zou hebben geopenbaard. Morele regels zullen echter steeds een hindernis zijn voor het individu - want stelen, bedriegen en liegen kunnen hem tot voordeel strekken - en tot nu toe zijn er geen andere instellingen uitgevonden die beter het individu ertoe overtuigen vrijwillig het eigenbelang te laten wijken voor het belang van de gemeenschap, dan het christendom.

Besluit

Noch het Jodendom, noch de Islam hebben, zoals het christendom, het universalisme gemeen met het liberalisme. Het succes van een liberale samenleving is daarom, in de huidige stand van zaken, innig verbonden met het bestaan van levendige christelijke kerken.

Indien de Christelijke Volkspartij niet zo ontredderd zou zijn, dan zou zij wellicht een inspanning doen om de intellectuele bedrijvigheid, ontstaan uit de kruisbevruchting tussen Hayek's denken en het christendom, een onderdak te verlenen. Herbronnen is immers niet mogelijk zonder ontdekking van een nieuwe paradigma.

PSEUDO-MISDAAD EN KLASSESTRIJD

Notities over victimless crime

Koen J. de Groot

wiens limiet?

KEN JE LIMIET Dat stond een paar jaar geleden overal langs de snelwegen op grote borden te lezen. Het sloeg op de maximumsnelheid. En ik vond het een stuitende tekst.

Ten eerste dat getutoyeer. Je limiet. De overheid dient de beleefdheid te hebben om mij en al die andere weggebruikende burgers die zij niet kent en die haar niet kennen, gewoon met U aan te spreken. Ten tweede die aanmatiging: je limiet. Alsof de overheid daar iets van weet. De waarheid is dat het niet mijn limiet is maar haar limiet, de officiële, na veel afkijken in andere landen en allerhande pseudo-wetenschappelijk onderzoek wettelijk vastgelegde limiet. Wenst u, overheid, die limiet aan ons allemaal dwingend op te leggen? Doe dat dan vooral. Ik ben het er niet mee eens maar ik ben ook niet bij machte er iets aan te veranderen. Maar aanvaardt u dan tenminste de verantwoordelijkheid voor die maatregel. Wees voor mijn part trots op de macht die u hebt om anderen uw wil op te leggen. Maak uzelf wijs dat uw wil de Algemene Wil is. Maar maak uzelf niet wijs dat uw wil ook mijn wil en uw limiet de mijne. Of dat iedereen dezelfde limiet heeft. Als ik me aan de officiële limiet houd - en dat gebeurt regelmatig - dan is het of omdat zij samenvalt met de snelheid waar ik me prettig bij voel (wat uiteraard iets anders is dan 'mijn limiet') of omdat ik me bewust ben dat ik anders een boete riskeer. Onthoudt u dat alstublieft. Ten derde: de implicaties. Je limiet. Als de officiële limiet ook werkelijk die van mij en van mijn medeweggebruikers was, zou het niet best zijn. Aan je limiet rijden betekent immers dat je je heel sterk moet concentreren en dat hou je niet lang vol. Je kunt beter onder je limiet blijven. Dat rijdt prettiger en veiliger. Stel je dat alledaagse tafereel op de snelweg eens voor: honderden, ja duizenden automobilisten die allemaal keurig 80 of 100 of 120 rijden; en stel je vervolgens voor dat al die automobilisten op dat moment aan 'hun limiet' zouden zitten. Je moet er niet aan denken.

gevaaren op de weg

Maar het is waar dat er mensen zijn die hun eigen limiet niet kennen. Veel mensen zelfs. En het is ook waar dat veel van zulke mensen als automobilist aan het verkeer deelnemen. Kent u ze? Als ze eigenlijk zouden moeten stoppen en er is niemand anders die ze tegenhoudt, dan gaan ze door; en niet alleen met drinken. Ze hebben geen rem, geen zelfbeheersing.

Denk aan de mannen die zo nodig in één ruk naar hun verre vakantiebestemming moeten, maar die niet weten dat ze daarmee te veel van zichzelf vergen en zo hun vrouw (die het wel weet) dwingen om wakker te blijven.

Of denk aan mannen die het gaspedaal indrukken om anderen te imponeren of omdat de kinderen vragen of ze nog harder kunnen.

Of denk aan de automobilisten die het niet kunnen verkroppen dat er mensen zijn met een snellere of duurdere auto. Die het als een affront, een provocatie, een vernedering, ervaren om ingehaald te worden op de snelweg. En zich dan willen revancheren.

Of denk aan de automobilisten die eigenlijk bang zijn achter het stuur. Die altijd een beetje het gevoel hebben dat de auto hen bestuurt in plaats van omgekeerd. Die weliswaar, als groep, belangrijk hebben bijgedragen tot de invoering van veiligheidsgordels, kooiconstructies, luchtzakken, etcetera - maar toch nooit van dat gevoel af zullen komen.

het vraagstuk

Wat moet je met zulke mensen? Wat moet je met mensen die, als niemand ze tegenhoudt, meer drinken dan voor hen verantwoord is, die harder rijden en langer doorgaan dan ze kunnen, die vol explosieve rancune achter het stuur zitten, die de beheersing en het zelfvertrouwen missen die je nodig hebt om veilig aan het verkeer deel te nemen; die niet geleerd hebben met hun vrijheid om te gaan maar ook niet in staat zijn om het toe te geven? Wat ze gemeen hebben is dit: ze zijn een gevaar op de weg.

Ze zouden eigenlijk voor het openbaar vervoer moeten kiezen. Alleen doen ze dat niet, althans niet uit

zichzelf, en geen wonder. Als ze het deden, zouden ze immers zichzelf - en dus hun eigen limieten - moeten kennen, terwijl het probleem nou net is dat dat niet het geval is. Bovendien is juist voor zulke mensen de auto vaak meer dan alleen een handig of noodzakelijk vervoermiddel: het is een statussymbool, een verlengstuk van hun persoon; en het afzien ervan staat in hun ogen gelijk aan persoonlijke devaluatie.

selectieve dwang

Veronderstel nu eens dat je zulke mensen - we zullen ze de A's noemen - zou dwingen om matig te drinken en niet te hard te rijden. Ze hebben immers aan alle kanten laten blijken dat ze die dwang niet aan zichzelf kunnen opleggen. Wat dan? Dan (de vraag naar de toelaatbaarheid van het middel laten we in het midden) is het probleem weer dat je ze vernedert. Verbeeld je: de A's zouden wegens gebleken onbekwaamheid niet meer dan twee glaasjes mogen drinken en niet harder mogen rijden dan 100 km, en de B's wel? Kun je dat maken? Als je toch wéét hoezeer de A's er al onder lijden dat anderen meer bezitten, mag je ze dan ook nog eens onder de neus wrijven dat anderen meer kunnen? Is het überhaupt verantwoord om de A's te confronteren met het feit dat er B's bestaan, die wel hun eigen limieten kennen en wel met hun vrijheid om kunnen gaan?

Nee immers. Dat is asociaal, ondemocratisch, onmenselijk. En dus ondenkbaar - in elk geval vanuit het gezichtspunt van de A's.

algemene dwang

Maar wat dan? Vanuit het gezichtspunt van de A's, afweer, zou de beste oplossing zijn een dergelijke dwang tot matiging van drankgebruik en snelheid aan iedereen op te leggen. Dan zouden zij zich niet voor zichzelf hoeven schamen. Dan zouden de A's in hun waarde of in hun waan (al naar gelang men met of zonder tact wil spreken) worden gelaten. Het is namelijk voor mensen die toch al geen raad weten met hun persoonlijke vrijheid helemaal geen ramp om er van te worden beroofd - althans wanneer degenen die er wel raad mee weten hetzelfde lot ondergaan.

Als de A's van deze wereld het voor het zeggen hadden, mogen we dus al concluderen, dan zouden ze de macht van de overheid gebruiken om al die limieten die ze niet aan zichzelf kunnen stellen, door de overheid te laten opleggen - en wel aan iedereen. Welnu,

je hoeft maar om je heen te kijken - en niet alleen in Nederland maar in alle westerse democratieën - om te zien dat dat inderdaad op grote schaal gebeurt, en conclusie twee is dus: de A's van deze wereld hebben het inderdaad voor het zeggen. Hun wil is langs parlementair-democratische weg Volkswil en vervolgens overheidsbeleid geworden.

een paradigmaverschuiving

Maar hoe is dat gegaan?

Er waren immers ook mensen die wel raad wisten met hun vrijheid, die wel hun eigen limieten en verantwoordelijkheden kenden, en die géén behoefte hadden aan de rol van kleuter in het klasje van Big Mother.

En er was een traditie, een consensus. Volgens die consensus zou de overheid weliswaar nooit uit zichzelf ophouden met groeien, maar als heter op aan kwam toch halt houden bij het privéleven van haar burgers. Dat was redelijk, dat was normaal; het was tevens precies datgene waarin de overheden van beschaafde, democratisch geregeerde landen zich onderscheidden van de overheden in totalitair geregeerde naties.

Hoe kwamen de A's aan hun machtsmeerderheid? Waarzaten en wat deden de B's toen dit alles gebeurde? En waar is die traditionele consensus gebleven?

hordemensen

Je zou kunnen veronderstellen dat de A's al enige tijd gewoon getalsmatig in de meerderheid waren. En niet alleen hier, maar in alle westerse democratieën. Dan zou de huidige situatie eenvoudig de uitkomst zijn van een parlementaire strijd waarin de B's aan het kortste eind hebben getrokken.

Die veronderstelling is zo gek niet. Er is in de afgelopen eeuw een aantal figuren geweest dat inderdaad een toename bespeurde van het type dat ik hier als 'de A's' heb aangeduid. Ortega y Gasset (een filosoof) sprak van de 'hordemens', David Riesman (een socioloog) van het 'op anderen georiënteerde individu' (dat met zijn soortgenoten de 'eenzame massa' vormde) en Louis Bisch (een psychiater) sprak van 'neurotici', maar alle drie beschreven ze hetzelfde infantiele, egocentrische, moreel en geestelijk stuurloze, hulpbehoevende, lichtgeraakte en verongelijkte menstype, en alle drie bespeurden ze een onherroepelijke toename. Bisch, de enige van de drie overigens

die zich over deze ontwikkeling geen zorgen zei te maken, schreef expliciet dat de neurotici op een dag in de meerderheid zouden zijn.¹ En het is immers best mogelijk dat die dag inmiddels al weer achter ons ligt.

het zorgzame moeder-model

Maar ik zou dan de eerste zijn die op deze wereldhistorische demografische omslag de aandacht vestigt, en dat lijkt me wat bizar. Bovendien weten we allemaal dat dit scenario minstens in één opzicht onjuist is. Er is helemaal geen 'parlementaire strijd' geweest. Het is dus niet zo dat het slechts een minderheid was die op de bres sprong voor de individuele vrijheid toen men de autogordels of de motorhelmen wilde gaan verplichten; het is zo dat niemand dat deed. Niemand zei: 'Waarde collega's, dit is hooguit een zaak voor verzekeringsmaatschappijen, maar zeker niet voor ons'. Er was geen oppositie. Er was grote eenstemmigheid, van links tot rechts. Volksvertegenwoordigers zijn nogal suggestiebele en naïeperige mensen, en ik denk dat ze destijds allemaal op parlementaire excursie naar Amerika waren geweest. Of naar de Sowjet-Unie. Amerika is immers het land van de onbeperkte mogelijkheden: daar vind je (en daar vonden zij) én de cultus van vrijheid én de meest geavanceerde victimless-crime wetgeving ter wereld. En de Sowjet-Unie was natuurlijk ook een groot voorbeeld van wat de staat allemaal voor zijn burgers kan doen. Dat moet hen zeer geïmponeerd hebben. In elk geval hebben ze toen besloten om de zorgzame moeder, de moeder die zorgt dat haar kinderen kind kunnen blijven door ze ook als ze al groot zijn te blijven kleden, voeden en weghouden van de stoeprand, als model te nemen voor de moderne staat.

Daarbij dient bedacht te worden dat de volksvertegenwoordiging in geen enkel democratisch land (Zwitserland misschien uitgezonderd) een representatieve vertegenwoordiging is van het volk. Zij is én meer bevooroordeeld ten opzichte van staatsingrijpen (meer 'progressief' noemen ze dat zelf) én meer tot consensus geneigd dan het volk als geheel. Een consensus in het parlement ten gunste van staatsinterventie en ten koste van de individuele vrijheid, wil dus niet zeggen dat de A's in het volk als geheel in de meerderheid zijn.

Het is dan ook niet nodig om een getalsmatige meerderheid van de A's aan te nemen. Het enige wat nodig is om het machtsoverwicht van de A's ten opzichte

van de B's te verklaren is te laten zien dat er een belangengemeenschap bestond (en bestaat) tussen de A's en de Overheid. Dat zal ik hier proberen.

conformisme-fabriek

Het parlement is in principe de plaats waar het volk wordt vertegenwoordigd. Het is echter ook een plaats waar iedereen zijn honorarium én zijn status van de staat ontvangt en waar dus een onwillekeurige maar welhaast onweerstaanbare neiging moet bestaan om het eigen belang en de eigen legitimiteit aan die van de staat te verbinden. De belangen die conformisme bevorderen wegen er veel zwaarder dan de belangen die een gedifferentieerde 'representatie van een kiezersgroep' voorschrijven. Zo zijn er stelregels waar iedere volksvertegenwoordiger vroeg of laat in gaat geloven (voorbeeld: de utilitaristische 'Rule of Right' die zegt dat de staat tussen beide mag komen wanneer zij daarmee een Mooi Doel kan bereiken) en andere stelregels die vroeg of laat overboord gaan (voorbeeld: de 'Rule of Wrong' die zegt dat datgene wat er toe doet niet de schoonheid is van het Doel maar alleen en uitsluitend de toelaatbaarheid van de te gebruiken middelen). Is het dan een wonder dat je na een tijdje alleen nog heel kleine accentverschillen kunt waarnemen tussen de 'opinions' van de verschillende volksvertegenwoordigers?

Dat die oude consensus met betrekking tot de grenzen van overheidsbemoënen is verdwenen is, is dus niet zo vreemd. De B's in het parlement hebben zich weinig heroïsch gedragen. Voorzover ze zich überhaupt toestonden om te zien wat er gebeurde, hebben ze gezwegen of gerationaliseerd. Als de A's maar vaak genoeg de Rule of Right aanvoerden ten gunste van het Mooie Doel, dan vergaten de B's (die het Doel ook mooi vonden) de Rule of Wrong. Dat komt in het gewone leven ook vaak genoeg voor. Hoeveel te vaker zal het dan niet voorkomen in een omgeving waar een premie staat op conformisme en waar (anders dan in het gewone leven) iedere sanctie op verkeerde beslissingen ontbreekt. Aangezien zo'n omgeving niet alleen in het parlement bestaat maar ook aan scholen en universiteiten, zal het onderwijs ook meegaan. Je hebt dan alleen nog de media nodig. Ook dat is echter (en was ook in dit geval) geen probleem. (A) moet ik bekenen dat ik niet helemaal begrijp hoe met name de schrijvende pers, die toch in betrekkelijke vrijheid opereert en op een vrij rechtstreekse manier afhankelijk is van de gunst van betalende lezers, zo meegaand

kan zijn als zij is.) Maar dan is het pleit beslecht. Dan is het nieuwe interventie-denken consensus ('publieke opinie') geworden.

Testcase: Victimless crime

waarom geen belang bij de bestrijding van misdaad

Een van de belangrijkste traditionele overheidstaken is de bestrijding van misdaad-in-de-conventionele-zin. Het is de rechtvaardiging van haar geweldsmonopolie. Het is tevens een van de weinige taken die haar door vrijwel niemand worden ontzegd. Het is trouwens ook een taak die zij zelf kennelijk accepteert: kijk maar eens hoe overgevoelig overheidspersonen reageren wanneer een gewone burger het in zijn hoofd haalt om tot zelfverdediging over te gaan zonder eerst de politie te bellen. Maar een taak is nu eenmaal iets anders dan een belang; en als je vanuit een belangen-standpunt kijkt naar het profijt (in termen van inkomsten, macht, stemmen) dat de overheid te verwachten heeft van een serieuze bestrijding van de (echte) misdaad, dan is het niet verwonderlijk meer dat zij er zo extreem onbeholpen mee bezig is.

Ga maar na. De overheid en de overheidsbureaucratie zijn, net als de Kerk in vroeger tijden, parasitaire lichamen. Zulke lichamen hebben net als sommige mensen een onlesbare dorst naar bevestiging. Ze moeten, anders dan instellingen die de wet van vraag en aanbod volgen in een vrije markt, voortdurend hun legitimiteit 'bewijzen'. Dat kan op twee manieren. De eerste is door je taak te vervullen en alleen lastige mensen tot last te zijn. Daar zijn wel voorbeelden van, maar niet veel. De andere is door machtsuitbreiding, groei, imperialisme. Daarvan des te meer. Deze laatste optie is trouwens in een democratische staat bijna onvermijdelijk. De politieke verleiding om Robin Hood te spelen is eenvoudig te groot. Je houdt de massa van 'arme'² kiezers voor dat haar armoede de schuld is van de rijken, je noemt redistributie een 'recht' en je gebruikt vervolgens de machtniddelen van de staat om dat 'recht' te verwerkelijken. Dat doen politici al duizenden jaren³; waarom zouden ze er mee stoppen? En daar komt nog iets bij. Hoe groter de macht is van de overheid, des te meer belanghebbenden en medeplichtigen er zijn, en hoe meer belanghebbenden en medeplichtigen er zijn, des te kleiner is het gevaar van oppositie. Aangezien complete immuniteit tegen dat gevaar eerst kan bestaan wanneer het hele land, ja de hele wereld één grote overheidsstaat is geworden, zijn

ook aan die groeitendentie geen grenzen te stellen. Moeten we dan nog vermelden dat overheidsbureaucratieën de schoolvoorbeelden waren van C.N. Parkinson's gelijknamige Wet en dat ze dat - de bekendheid van zijn meesterlijke geschrift (1957) en alle 'parlementaire controle' ten spijt - tot de huidige dag zijn gebleven?

'Ik ben groot dus ik ben belangrijk' en 'Ik groei dus ik besta' zijn, kortom, de natuurlijke zinspreuken van iedere democratische overheid.

De Wet van Hagel

Daarin ligt ook de oorzaak van hun chronische geldnood.

Welnu, de inkomsten die de overheid nodig heeft om te kunnen voortbestaan-en-groeiën moeten bij het productieve deel van de bevolking, de trekkende klasse, vandaan komen; de stemmen echter komen ook en vooral van het improductieve deel, de getrokken klasse. Naarmate de getrokken klasse (waar ook het criminele deel van de bevolking toe behoort) groeit, zal het belang dat een democratische overheid erbij heeft om voor die klasse leuke, verplichtende dingen te doen ook groeien. Tegelijkertijd zal het belang dat zij heeft bij het verkrijgen of behouden van de gunst van de trekkende klasse (waar het geld voor de leuke dingen gehaald moet worden) dalen tot nul. De overheid moet kiezen tussen de getrokken en de trekkende klasse; tussen redistributie en rechtszekerheid. Want allebei tegelijk kan niet. Je kunt geen materiële gelijkheid bevorderen zonder de formele gelijkheid aan te tasten, en je kunt evenmin, omgekeerd, de rechtszekerheid bevorderen zonder het herverdelingsdenken overboord te zetten. De getrokken klasse is zonder meer de meest voor de hand liggende keuze. Zij is relatief arm en afhankelijk, en zij is het meest ontvankelijk voor de speciale 'rechten' en voorrechten die de overheid in ruil voor haar gunst te bieden heeft. Het feit dat zij alsmaar groeit (een groei waar de overheid zelf sterk toe bijdraagt) maakt de keuze onvermijdelijk. Dat zijn de wetmatigheden die je in alle technologisch geavanceerde democratische staten-met-algemeen-kiesrecht aan het werk ziet. En wat kun je dan verwachten?

maatschappelijk verdrag?

Het lijkt raar en tegenstrijdig dat het overheidsapparaat (ook het justitiële) al maar groter en groter wordt terwijl de criminaliteit niet afneemt maar stijgt. Het klopt

immers niet met de theorie waar de overheid zelf volgens de boekjes haar bestaan mee rechtvaardigt. Want volgens die theorie, de beroemde fictie van het 'maatschappelijk verdrag', hebben vrije individuen ooit (in het mythische verleden van de 'natuurstaat') met z'n allen hun persoonlijke autonomie aan een soeverein (de staat) afgestaan - in ruil voor rechtszekerheid. Terwijl we in het actuele heden aankijken tegen een overheid die alles kan en wil garanderen behalve rechtszekerheid⁵. Maar het is alleen maar 'raar' wanneer je je door de theorie van de democratie blind laat maken voor haar feitelijke, wetmatige dynamiek.

Daar komt bij dat ambtenaren en politici slechts op korte termijn denken. Het heeft te maken met de psychologie van de mensen die op deze arena's afkomen, maar ook met de sociologie van de arena's zelf. Wie zich in het wereldje van bureaucratie en politiek bezig houdt met datgene wat naar abstracte criteria zoals vrijheid of gerechtigheid wenselijk zou zijn, geldt als een utopist of een dromer; wie daarentegen zich toelegt op het volgen, begeleiden en bijsturen van bestaande trends, geldt als realist of pragmaticus. Die aanduidingen zijn onzinnig, maar wat zou dat? De waarheid is dat men in die kringen veel huiveriger is voor de reputatie van 'dromer' dan voor de kans, hoe reëel ook, dat de stroom waarop men zich zo 'realistisch' mee laat voeren naar de afgrond leidt. Regeren is vooruitzien: maar wie zegt dat 'vooruitzien' betrekking moet hebben op lange termijn-projecten zoals het herstel van de rechtsorde, en niet bijvoorbeeld op de volgende promotie of de komende verkiezingen? Hoe dan ook, vanuit de korte termijnvisie van de overheid is het ècht bestrijden van èchte misdaad kostbaar en onaantrekkelijk.

Je ziet dan het volgende patroon. Naarmate de overheid vanuit haar natuurlijke behoefte aan inkomsten, macht en stemmen taken verzint die profijtlijker zijn voor haar en minder risico met zich brengen voor de ambtenaren die ze moeten uitvoeren (belangrijke overweging, want ambtenaren hebben ook stemrecht⁶), groeit en bloeit de echte criminaliteit; en naarmate de echte criminaliteit groeit en bloeit wordt de bestrijding ervan nóg duurder en nóg minder aantrekkelijk.

waarom wèl bestrijding van pseudo-criminaliteit

Hoeveel gemakkelijker is daarbij vergeleken de bestrijding van deviant verkeersgedrag! De algemene term voor deze vorm van onechte criminaliteit is zoals bekend 'slachtofferloze misdaad' of victimless crime. Hier zullen we ons beperken tot slachtofferloze misdaad in het verkeer: gedrag dus - zoals hard rijden, rijden zonder helm of gordel, rijden na alcoholgebruik - dat niet op zichzelf schadelijk is voor anderen.

De nieuwe taak, het opleggen van uniform (verkeers-)gedrag, is er één die de overheid in staat stelt zowel om haar natuurlijke neiging tot machtsvergroting te volgen als om (dankzij de sancties die zij op overtredingen kan stellen) in haar chronische behoefte aan geldmiddelen te voorzien. Bovendien geeft zij de overheid de kans om een belangrijk deel van het electoraat aan zich te verplichten.

Dat het bestrijden van deze vorm van 'misdad' de macht van de overheid vergroot behoeft geen uitleg. Een heel legertje functionarissen, gerecruiteerd om op de naleving van de nieuwe regels toe te zien, wordt voor zijn inkomen afhankelijk van Moedertje Staat. Bovendien is het terrein waarop die nieuwe regels betrekking hebben voor oneindige expansie vatbaar. Nu is het nog alleen ons drankgebruik waarop de overheid 'preventief' toezicht houdt. Morgen kunnen het wel onze eet- en slaapgewoonten of ons seksuele leven zijn waar zij, in naam van de Verkeersveiligheid, de Volksgezondheid of het Milieu haar beschermende armen naar uitstrekt.

Daarbij kan slachtofferloze misdaad betrekkelijk risicoloos bestreden worden. Een zakenman die per auto van een receptie komt zal zich zonder problemen door de politie naar de stoeprand laten dirigeren. Daar kun je bij een junk die zojuist in bedwelmd toestand met een gestolen auto een zwangere vrouw heeft overreden en die al eens gezeten heeft voor geweldpleging, veel minder van op aan. De parkeerpolitie heeft met al haar sleep- en takel-activiteiten een makkie vergeleken bij de politie die een kraakpand moet ontruimen of achter roofovervallers aanzit.

Dat het bestrijden van deze vorm van 'misdad' voor de overheid financiëel aantrekkelijk is, behoeft al evenmin betoog. Op z'n minst zal de nieuwe bron van inkomsten voldoende zijn om de kosten te dekken van het legertje ambtenaren dat de controles verricht en de boetes uitschrijft (en straks bij de stembus Moedertje Staat gedenkt).

klassenstrijd

En tenslotte is de bestrijding van deze pseudo-misdaad ook electoraal winstgevend. Want het interessante van het gecriminaliseerde gedrag is dat het nu eens niet alleen (en zelfs niet in het bijzonder) wordt vertoond door het gewone slag criminelen, maar ook en misschien wel vooral door die klasse van mensen die zowel geld heeft als scrupules; een klasse die we hierboven de 'trekkende klasse' hebben genoemd, maar die bij de ouderen onder ons ook bekend is als de eeuwige 'klassevijand' van sectariërs, godsdienstfanatici en revolutionairen: de bourgeoisie. Ik zal dat toelichten.

het proletariaat

Het sleutelwoord is dan ook: klassenstrijd. De term is uit de mode en in twee opzichten misleidend maar daarom niet onbruikbaar. In de marxistische leer waar hij zo'n centrale rol in heeft gespeeld verwees hij naar de antagonistische gevoelens en belangen die zouden bestaan tussen arbeiders (proletariaat) enerzijds en bourgeoisie anderzijds. Het misleidende zat hem (a) in de identificatie van één van de strijdende klassen en (b) in het verraderlijke gebruik van het woord 'strijd'.

(a) Die ene strijdende klasse was niet het proletariaat; nauwkeuriger gezegd: het echte proletariaat was niet de klasse van (industrie)arbeiders. Er heeft nooit een fundamentele belangentegenstelling tussen arbeiders en werkgevers bestaan. Het is altijd een mythe geweest. Thans, nu geen enkele van hun voormalige pleitbezorgers zich meer om het lot van de arbeiders bekomert, is dat wel duidelijk.

(De ironie van het geval is dat arbeiders wel degelijk worden onderdrukt en uitgebuit, alleen niet door hun werkgevers: die zijn hooguit medeplichtig. Zij worden onderdrukt en uitgebuit door het stelsel van 'collectieve arbeidsovereenkomsten' dat aan overheid en vakbonden de macht geeft om de lonen van werknemers in de industrie achter te doen blijven bij wat ze zouden verdienen onder een vrije arbeidsmarkt. En waarom? Omdat de overheid anders de salarissen van haar ambtenaren (die immers gekoppeld zijn, Kok mag weten waarom, aan die van de particuliere sector) niet kan betalen. De ironie is dat dit schrijnende onrecht, deze beschamende koehandel tussen werkgevers, vakbonden en overheid - dus tussen iedereen behalve de direct belanghebbende arbeiders zelf - een erfenis is van diezelfde ideologen die de belangentegenstelling

verzonnen en voor de arbeiders zeiden op te komen. En de les is dat je nooit, nooit meer mag geloven dat altruïsme bestaat.)

De echte belangentegenstelling was (en is) die tussen het parasitariaat en de productieven; en de echte proletariërs - het woord verwijst niet toevallig naar de non-productieve ontvangers van 'brood en spelen' in het oude Rome - zijn al diegenen die meer belang hebben bij het behoud (of een ontwikkeling in de richting) van een status- of diploma-maatschappij dan bij het behoud (of een ontwikkeling in de richting van) een prestatie-maatschappij. En dat was indertijd niet de nieuwe klasse van industrie-arbeiders (uiteraard), maar de elite en de would-be elite van professionals. De mensen met titels, statusclaims en vaste salarissen. De vrouwen van mensen met titels, statusclaims en vaste salarissen. En de (studerende) kinderen van de mensen met titels, statusclaims en vaste salarissen.

de 'strijd'

(b) Bij het woord 'strijd' stelt men zich gewoonlijk twee partijen voor. De 'klassenstrijd' echter - en dat is het tweede misleidende element - is een strijd op z'n Clausewitziaans. Het is geen krachtmeting maar een vernietigingsstrategie. Het doel heiligt de middelen. Hoe langer de klassevijand redelijk blijft, zich fatsoenlijk gedraagt, concessies doet, kortom onwetend is van het feit dat het oorlog is en dat hij eigenlijk zou moeten vechten, des te zekerder is de 'eindoverwinning'. En om die eindoverwinning gaat het. In het gewone spraakgebruik noemen we een dief in de nacht die de bewoner vermoordt en er met zijn kostbare spullen vandoor gaat geen 'strijder'; maar waar het hier om gaat is niet hoe wij hem noemen, maar hoe zichzelf zou noemen wanneer hij de macht over de taal had. En laat ons niet vergeten hoe kort het nog maar geleden is dat dieven en moordenaars inderdaad zoveel macht hadden dat ze door journalisten en hooggeplaatste personen eerbiedig als 'strijders', ja als 'bevrijdingsstrijders' werden aangemerkt.

de bourgeoisie

De bourgeoisie - de productieve middenklasse dus - was het doelwit van de klassenstrijd. En is dat nog. Het is hier niet de plaats om de oorzaken van de haat die zij inspireert te analyseren, maar wat wel gezegd moet worden is dat het een misverstand is te menen dat de bourgeoisie die afkeer te danken heeft aan slecht gedrag. Precies het tegendeel is waar. De bourgeoisie

vormt zoals gezegd samen met de arbeiders de trek-
kende klasse: zij houdt de welvaart in stand. Zij draagt
de belastingen af waar haar vijanden van leven, stude-
ren, en antiburgerlijk activisme bedrijven. Zij is niet
'vervreemd' maar 'vertrouwd'. Zij bedrijft de liefde,
treedt in het huwelijk, sticht gezinnen. Zij is productief,
verdient geld, bezit auto's, gedraagt zich behoorlijk
en probeert ook haar kinderen goede manieren bij te
brengen. Dat zijn geen bezwarende feiten. Maar wie
de klassenstrijd wil bezweren door daar op te wijzen
heeft er niets van begrepen. Want bezwaard of niet,
die feiten (en niet haar zogenaamde 'inheligheid',
'ongevoeligheid' of 'gebrek aan mededogen' - zijn
het die de bourgeoisie gehaat maken. Ayn Rand sprak
van 'hatred of the good for being the good'. De klas-
senstrijd (die natuurlijk al veel ouder is dan de term en
onder talloze andere namen gevoerd en gepropageerd
is) is er het oervoorbeeld van. Haat is nu eenmaal irra-
tioneel. Daarom kan zij vrijwel nooit op een explicite
wijze geuit worden, en daarom wordt zij alleen
tijdens burgeroorlogen en revoluties in bloedige da-
den uitgeleefd. Het enige waarop de bourgeoisie tot
nog toe (in vredetijd) gepakt kon worden, waren haar
plezierijes. Dat gebeurde dan door puriteinen, in naam
van de Heer.

Maar nu - en dat is het electorale profijt waar ik op
doelde - is er victimless crime.

het psychoproletariaat

Een 'harde aanpak' van de pseudo-misdaad is, met
andere woorden, een geheide bron van leedvermaak
en dus een opsteker voor het 'proletariaat', het rancu-
neuze deel van de bevolking, de killjoys onder ons. Ik
geef een voorbeeld. Het is de heer L. uit Bussum. Hij
ergert zich groen en geel aan motorrijders-zonder-
valhelm, van wie hij schrijft (dit speelt een paar jaar
geleden) er 'zeer velen' te hebben zien rondrijden. Hij
ziet het dragen van een valhelm geenszins als een zaak
die alleen de motorrijders en hun verzekeraars aan-
gaat. Integendeel. En hij vraagt zich af:

Is het geen morele plicht van politiefunctarissen
om tot het dragen van helmen te dwingen, bijv. door
op alle mogelijke en onmogelijke tijden overtreders
zonder waarschuwing gevoelig lik-op-stuk-te
verbaliseren, incl. het onmogelijk maken om de rit
zonder helm te vervolgen? Dan is het zo afgelopen
met deze soort van m.i. misdaden. [Sic]⁷

Wat ik dus beweer is dat er heel veel van dit soort
heren en dames zijn, dat ze allemaal stemrecht heb-
ben, en dat de overheid uit verlicht eigenbelang han-
delt wanneer zij het die heren en dames naar de zin
maakt.

Maar wie zijn het nou precies? Wie zijn die A's die de
overheid zo hard nodig hebben voor hun klassenstrijd
en voor wie de overheid op haar beurt zo haar best
doet? De heer L. uit Bussum is geen taalvirtuoos, dat
is misschien een aanwijzing. Sociologen proberen al
jaren te bewijzen dat het hebben van vooroordelen te
maken heeft met het niet hebben van een 'hoge oplei-
ding'. Zou rancune misschien ook iets met gebrek-
kige opleiding te maken hebben? Ik betwijfel het zoals
ik überhaupt de waarde van die sociologische studies
betwijfel; maar oordeelt u zelf. Mijn tweede voorbeeld
is afkomstig uit het redactioneel commentaar van een
groot landelijk ochtendblad. Het betreft nu geen
motorrijders-zonder-helm maar snelheidsovertreders.
De aanleiding is het idee, enige tijd geleden geopperd
door de Minister van Justitie, om 'snelheidsduivels
op de weg te straffen met een oponthoud'; een maat-
regel waarvan de Minister vooral bij zakelijke rijders
een afschrikwekkend effect verwacht. De hoofd-
redactie schrijft:

Snelheids- (en parkeer-) overtredingen dienen keihard
te worden bestreden, zowel uit veiligheids- als uit
sociaal oogpunt. Als dat niet voldoende lukt doordat
de huidige sancties te licht zijn, dan moeten diezelfde
sancties maar drastisch worden verzwwaard.

Het citaat komt niet uit de Volkskrant maar uit De
Telegraaf⁸ en dat maakt de opgave die we onszelf
gesteld hebben - het identificeren van het rancuneuze
electoraat - er niet gemakkelijker op. De Telegraaf is
immers een rechtse krant, een bolwerk van de bour-
geoisie, en als de bourgeoisie een wrok koestert dan
is het uiteraard geen wrok tegen zichzelf. Dan is het
veeleer een wrok tegen de algemene bemoeizucht van
Moedertje Staat en tegen de slappe toegevendheid
waarmee ze anderen bejagent. En u hebt het goed
gelezen: er staat niet dat de overheid 'keihard' dient
op te treden tegen geweldsmisdrijven, roofoverval-
len, winkeldiefstallen en straatschenderij, of tegen het
'schandalige misbruik van sociale voorzieningen'. Er
staat dat zij keihard moet zijn in het bestrijden van
snelheids (en parkeer-) overtredingen.

wat heet sociaal?

Wat valt daar nu uit op te maken? Daar valt uit op te maken dat er in de hoofdredactie van de 'liberale' Telegraaf tenminste één persoon zit die hetzelfde wil als de heer L. uit Bussum, en die dus niet liberaal is.¹⁰ (Als ik mijn voorbeelden uit de Volkskrant had gehaald had u dat misschien niet geweten.) Hij mag editorials schrijven waarin hij de overheid oproept haar geweldsmonopolie in te zetten tegen verkeersover-treders. En er valt uit op te maken dat rancune en een 'hoge' opleiding heel goed samen kunnen gaan.

Dat blijkt uit zijn motivering. Hij schrijft 'zowel uit veiligheids- als uit sociaal oogpunt'. En wat hij met het veiligheidsoogpunt bedoelt is duidelijk, al kan het misschien geen kwaad te wijzen op de vanzelfsprekendheid waarmee wordt aangenomen dat de overheid bevoegd is om op basis van statistisch omstreden feiten 'keihard' op te treden tegen mensen die niemand iets gedaan hebben, terwijl ze op grond van een onomstreden statistisch feit (de toename van de criminaliteit) niet wordt uitgenodigd om 'keihard' op te treden tegen mensen die wel slachtoffers gemaakt hebben. Over 'veiligheid' gesproken.

Maar wat bedoelt hij met 'sociaal'? Het woord is notoir dubbelzinnig. In het gewone spraakgebruik slaat 'sociaal' op een houding van respect voor de regels die iedere samenleving nodig heeft voor een ordelijk voortbestaan, en het woord 'asociaal' op het ontbreken van die houding. In het politieke spraakgebruik betekent het echter iets anders. Denk maar aan begrippen als 'sociaal beleid', 'sociale wetgeving', 'sociale rechtvaardigheid'. Daar verwijst het naar de bereidheid van de overheid om - meestal in materiële zin en altijd op kosten van anderen - op te komen voor de 'zwakkeren'. Aan die betekenis moeten we hier ook denken. De overheid - zo wordt het gevoeld - is aan de mensen die honderdtwintig rijden op de snelweg verplicht om degenen die honderddertig rijden op hun nummer te zetten. Niet omdat het als zodanig fout of slecht of gevaarlijk is wat ze doen, maar omdat er onder de honderdtwintig-rijders zoveel 'zwakkeren' zijn die alle ongelijkheid-naar-boven als een belediging ervaren en die de overheid zien als agent van hun wraak-zucht.

Met andere woorden: wat er van de overheid verwacht wordt is partijdigheid.

afschrikking werkt

Het Telegraaf-commentaar heeft nog een ander aspect dat aandacht verdient, namelijk de plompverloren erkenning dat afschrikking werkt. Nog maar een jaar of tien geleden was immers de heersende leer dat afschrikking niet werkte; het gold zelfs als wetenschappelijk bewezen. En hier is opeens, zonder overgang, zonder herroeping van de oude leer, de aanname dat dat wel het geval is. Wat is er gebeurd? Het opinie-klimaat is veranderd, dat is één. Destijds lagen de machtsverhoudingen anders. Het was de tijd van het Sovjet-imperialisme. Niet zo vreemd dus dat het als vooruitstrevend gold om een goed woordje te doen voor agressors. Die opiniedruk is thans verdwenen. Er is echter ook een ander verschil en dat betreft de personen op wie de leer in kwestie werd en wordt toegepast. Destijds ging de discussie over moordenaars, politieke agressors, of messetrekters-in-de-trein. De heersende leer luidde dat de doodstraf niet afschrikwekkend zou werken op potentiële moordenaars; dat het plaatsen van kernraketten door het Westen niet afschrikwekkend zou werken op de potentiële agressors in het Oostblok, en dat een karate-cursus voor conducteurs niet afschrikwekkend zou werken op potentiële messetrekters-in-de-trein. Dat was niet waar, zoals het ook nu nog niet waar is, en degenen die er in hebben toegestemd dat deze leer in beleid werd omgezet, hebben veel onnodige narigheid en verdriet op hun geweten. Maar het was wel de heersende leer.

Nu gaat de discussie over heel andere mensen. Zij gaat over mensen die na vier biertjes in plaats van twee achter het stuur kruipen, of die met honderddertig in plaats van honderdtwintig over de snelweg gaan. Minder erg, zult u zeggen; onvergelijkbaar zelfs. Maar anderen - dezelfde die indertijd humaan gedrag bepleitten tegenover echte agressors - vinden het veel erger. Ze voelen mee met moordenaars, ze identificeren zich met agressors - maar al hun stoppen slaan door als ze worden ingehaald op de snelweg. En in hun ijver om die vernedering te wreken door het bedenken van keiharde straffen, vergeten ze dat ze vroeger even hartstochtelijk tegen afschrikking pleitten als nu er vóór. Alweer kun je het feit dat de overheid zo ijverig aan hun wensen tegemoet komt moeilijk anders zien dan als een bewijs van partijdigheid. Of belangengemeenschap.

Wibocri en Psychoprol

Ik beweer dan (a) dat degenen die hard optreden tegen victimless crime eisen en degenen die 'humaniteit' verlangen ten opzichte van echte misdadigers, steeds dezelfde personen zijn; (b) dat zij het 'rancuneuze electoraat' (psychoproletariaat) vormen, (c) dat de mensen die ijverig meedoen aan of begrip tonen voor allerlei vormen van destructief activisme ('maatschappijkritiek', terrorisme, criminaliteit) de natuurlijke partijgangers zijn van de overheidsstaat, (d) dat zij voorzover ze (door het geven van onderwijs of voorlichting) de publieke opinie en daarmee het overheidsbeleid beïnvloeden, minstens even gevaarlijk zijn voor de samenleving als de criminelen voor wie ze verzachtende omstandigheden verzinnen en een 'humane' behandeling eisen, en (e) dat hiermee ook het oude (pseudo)mysterie - hoe het toch komt dat criminaliteit zich tot de 'lagere' of 'lager opgeleide' zou beperken - is opgelost. (Als het niet waar is, is het ook geen mysterie.)

Hieronder volgt een voorbeeld van iemand die het psychoproletariaat voorbeeldig belichaamt. Het betreft een man die zowel 'hoog opgeleid' als goed links is. En van wie bovendien mag worden aangenomen dat hij vertrouwd is met de beginselen van het strafrecht.

noodweer 1

Zijn naam is Van der Meulen. 'De mensen,' zegt hij, 'hebben een heel raar beeld van criminaliteit. Ze weten helemaal niet wat dat is.' Hij noemt dan verkeerd parkeren en merkt geërgerd op dat 'de meeste mensen' dat niet crimineel vinden. Ten onrechte. 'Het is ontzettend hinderlijk, schadelijk en bedreigend. Moeders met kinderwagens kunnen er niet langs. Auto's geparkeerd op het fietspad: heel gevaarlijk, komen ongelukken van.' En hij noemt snelheidsovertreders: 'Als je alleen al het ochtendblad bekijkt. Snelheidscontrole op de A9 in Amstelveen. Zestienhonderd auto's reden harder dan de toegestane 100 km. Dat is op één moment zestienhonderd maal crimineel gedrag.' Gaat het hem om de verkeersveiligheid? Nou nee. Hij zegt eerlijk waar het hem wel om gaat. 'De doorsnee automobilist is crimineel, een walgelijke proleet.' Het is niet alleen dat automobilisten te hard rijden. Het is ook dat ze 's morgens toeteren wanneer ze van huis gaan. 'Belachelijk gebruik, hinderlijk voor de hele straat.' En het is dat sommige automobilisten roken.

Automobilisten zijn vaak ook nicotinisten. Ze ledigen hun asbakjes zo hop op straat. Het zijn ontzettend smerige, vieze mensen.

'Roken op een plaats waar het niet mag is een misdaad, een milieu-misdrijf. Als je door zo'n ruimte loopt, ben je mederoker.' [Mijn cursiv.-KdG] Als de interviewer vraagt of hij daar dan ook tegen optreedt zegt hij: 'Dat moet wel, het is gerechtvaardigd noodweer, artikel 41 van het Wetboek van Strafrecht. De noodzakelijke verdediging van het eigen lijf tegen ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding. Dat is een rechtvaardigingsgrond, dan moet je optreden.' En op de vraag of hij dat ook echt doet: 'Natuurlijk, tuurlijk. (...) Als een verkeerd geparkeerde auto mij hindert, sla ik het spiegeltje eraf.'

Iemand die hem kent zou kunnen zeggen, 'ach je moet zijn uitspraken niet al te serieus nemen. Hij overdrijft graag een beetje, maar als puntje bij paaltje komt doet hij geen vlieg kwaad ...' Maar ik neem zijn uitspraken dus wel serieus. En ik probeer me voor te stellen wat zijn oordeel zou zijn over het volgende.

noodweer 2

Een vrouw wordt op straat door een vreemdeling aangehouden en onder bedreiging met geweld om geld gevraagd. Dan pakt ze haar tasje. Mogelijk denkt ze ondertussen 'Wacht eens even. Iemand onder bedreiging met geweld om geld vragen, mag dat eigenlijk wel? Nee, dat mag niet. Dat staat in de wet. Als ik mij dus nu teweerstel, dan is dat de noodzakelijke verdediging van mijn eigen lijf tegen ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding; en dat is een rechtvaardigingsgrond, ja dan moet ik optreden.' En mogelijk denkt ze dat niet en handelt ze instinctief. In elk geval, ze pakt haar tasje, maar grijpt vervolgens niet haar beurs maar haar mes, en steekt. En ze steekt - naar later zal blijken - haar aanrander dood.¹¹

Wat zal M. daar van zeggen? "Hulde meisje, goed gedaan. Als ik al eigen rechter mag spelen wanneer een autospiegeltje me hindert, zou jij dan niet tot zelfverdediging mogen overgaan wanneer je reëel met geweld wordt bedreigd? Tuurlijk wel. Je hebt hem niet dood willen steken, begrijp ik heus wel. Stil maar, niet huilen. Het was gerechtvaardigd noodweer. En je moet maar denken: junks zijn ontzettend vieze smerige mensen, dus zo'n groot verlies is het niet."

Ik denk haast niet dat hij dat zal zeggen. Wat denkt u? Ik denk eerder dat hij, net als de sociale en psychologische 'experts' die indertijd op Ami van M. werden losgelaten, net zo lang op de jonge vrouw in zou praten tot hij haar ervan had overtuigd dat zij de boosdoener was. Want aanranding op straatmoge door de 'doorsnee-automobilist' (en toch ook, nog steeds, door het wetboek) als misdaad worden beschouwd, Van der Meulen vindt zaken als moord, doodslag en diefstal niet bedreigend¹². Integendeel, 'Moord en doodslag komen weinig voor', vindt hij; 'je zou zelfs kunnen zeggen: verontrustend weinig.' Hij verduidelijkt zijn standpunt aan de hand van diefstal en moord. 'Diefstal', meent hij, is peanuts, een bepaalde vorm van vermogensherverdeling. Ik kan me heel goed voorstellen dat je probeert aan goederen te komen als je in een bepaalde omstandigheden bent. Die zijn te kust en te keur op een betrekkelijk makkelijke manier te verkrijgen. Als er een camera in een auto ligt en je kunt met een steen die ruit in slaan... Het zou van de gekke zijn als dat niet zou gebeuren. Ik juich dat toe. Ik houd helemaal niet van auto's en camera's en dat soort mensen. Ze zijn meestal ook nog verzekerd, zo erg is het niet.'

Er zit iets in. Ik bedoel het is te begrijpen dat iemand die zich identificeert met de overheid en afgaat op wat zij feitelijk doet, diefstal ('inkomensherverdeling') niet ziet als een misdaad maar als een deugd.

Maar moord? Van der Meulen vindt er geen doekjes om. Hij bedoelt niet moord als literair genre. Hij bedoelt ook niet moord binnen het criminele milieu. Wat hij wel bedoelt wordt duidelijk als hij, onder verwijzing naar zo'n afrekening binnen het criminele milieu ('eigen schuld, dikke bult') opmerkt:

'Voor gewone mensen is [dat] niet bedreigend.'

Wat hij bedoelt, wat in zijn ogen 'verontrustend weinig' voorkomt, dat zijn dus de gevallen waarin de slachtoffers gewone mensen zijn, Ami van der H.'s, leden van de bourgeoisie.

Als Van der Meulen zegt 'criminaliteit is wel aantrekkelijk', en er aan toevoegt, 'voor veel mensen zijn misdaad en moord puur amusement', dan begrijpen we hem. Hij denkt dan niet aan de misdaad van die zestienhonderd te hard rijdende automobilisten op de A9. Hij denkt aan echte misdaad: misdaad met slachtoffers. Hij bedoelt dus met 'criminaliteit' wel degelijk hetzelfde als de 'de mensen', van wie hij eerder

opmerkte dat ze er 'een heel raar beeld' van hadden en 'helemaal niet' wisten wat het was. Het was dus zo'n raar beeld niet, want hij deelt het. Het grote verschil is dat hij het gedrag wat bij dat beeld hoort goedkeurt terwijl zij het afkeuren; dat hij zich er mee identificeert en zij niet. Het verschil, anders gezegd, is dat hij gek is en de bourgeoisie geestelijk gezond. Daar staat echter tegenover dat hij een universitaire leeropdracht heeft¹³ en dat het zijn Weltanschauung is, niet de hare, waarnaar het overheidsbeleid in democratische landen zich richt. En daar gaat het hier om.

stembusbewustzijn

In Frankrijk is dat overheidsbeleid al weer een paar stapjes verder dan hier. Als je daar autorijdt met te veel alcohol in je bloed, riskeer je dat er drie punten van je rijbewijs worden 'afgeknipt'. Dat is veel als je in aanmerking neemt dat je niemand kwaad hebt gedaan, en dat bijvoorbeeld het negeren van rood licht maar twee punten kost. Nee, zeggen blijkbaar de commentatoren in Frankrijk zelf, het is helemaal niet veel, het is juist weinig en het bewijst dat 'de wijnboeren nog veel macht' hebben¹⁴. Veronderstel nu eens dat je Française bent, dat je regelmatig valium (of een soortgelijke drug) gebruikt, dat je met die drug in je organisme een ongeluk veroorzaakt waarbij iemand ernstig letsel oploopt of zelfs gedood wordt, en dat je vervolgens om rompslomp te vermijden dóórrijdt. Hoeveel punten zou dat kosten (aangenomen dat je gepakt wordt)? Honderd? Duizend? Voor altijd je rijbewijs kwijt? Nee, dat is ook drie punten.

Hallo mevrouw. Mais si, drie punten, trois points. Vervelend hè. En wat een pech dat het slachtoffer nog net uw nummer kon noteren, terwijl u er toch als een speer vandoor ging! Ja, neemt u maar gauw een pilletje voor de schrik, zou ik ook doen. Eh - graag, dank u. [Slik; knip, knip, knip] Enfin - alstublieft - volgende keer beter, moet u maar denken. Goede reis verder!

Denkt u dan ook meteen aan de wijnboeren die in Frankrijk 'blijkbaar' nog zo veel macht hebben? Ik niet, gek hè. Ik denk eerlijk gezegd meer aan de macht van de valiumboeren. En ik denk aan de macht van de tienduizenden, honderdduizenden slikkers van rijvaardigheid-beïnvloedende middelen die in Frankrijk en alle andere westerse democratieën dagelijks met gedrogeerde hoofden achter het stuur zitten; en dan bedoel ik met hun 'macht' uiteraard niet hun macht over het stuur maar hun macht over de politici die zo

humaan en begrijpend en stembusbewust zijn om ze ongemoeid te laten.

dialektisch scenario

En ik denk aan de leer van de dialektische triades. Dat is een van de intellectuele kunstjes die ik aan de universiteit heb geleerd. Marx mag dan uit de mode zijn, Hegel, zijn leermeester, is nog steeds actueel, en in het wereldje van de academie is de behoefte aan dit soort kunstjes chronisch. Let u op, daar gaat-ie. Je hebt zwart en je hebt wit. Goed. Nu is volgens de gewone, burgerlijke (of bourgeois-) logica zwart zwart en wit wit. - Wat zegt u? Ik was er al bang voor. O heilige eenvoud, o naïveteit. Hoe simplistisch, hoe ongenueanceerd gedacht. U hebt nog heel wat te leren. Maar terzake. U moet dan weten dat er een hogere logica bestaat, een logica die (aan de hand van tal van metaforen en analogieën en andere wetenschappelijke bewijzen) bewezen heeft dat alles anders is; welnu, die 'dialektische' logica leert dat zwart in wezen even grijs is - en als het er op aan komt zelfs witter is - dan wit. En omgekeerd. Het lijkt zo simpel maar toch is het heel diep. En bruikbaar. Hegel zelf sprak overigens niet van zwart wit en grijs maar van 'these', 'antithese' en 'synthese'; waarbij de 'synthese' dan van een hogere orde was dan de tegenstellingen waaruit zij voortkwam. Denk maar aan de klassenstrijd; bourgeoisie proletariaat - Nieuwe Orde. Of aan maatschappijtypes: Eerste Rijk, Tweede Rijk ... Enfin, op die manier. Een bekende Nederlandse popzanger heeft dit verbluffende inzicht eens als volgt vertolkt:

Denk niet wit

Denk niet zwart

Maar denk in de kleur van je hart.

Enfin. Nu de toepassing. Stel ik ben zelf zo'n genuanceerd, dialektisch denkend iemand. Gevoelig als ik ben voor de tekenen des tijds wil ik geen eigen auto; meerijden met anderen vind ik echter wel gemakkelijker en dat doe ik dan ook vaak. Nu gaat het hier om twee van mijn autobezittende kennissen, de heer A en de heer B. Eerlijk gezegd voel ik me veiliger bij B in de auto dan bij A, want ik weet uit ervaring dat B z'n eigen grenzen kent, zodat hij ook als hij volgens de wet een glas te veel heeft gedronken geen gevaar is op de weg, terwijl A onder ons gezegd altijd een gevaar is op de weg en weliswaar nooit een glas te veel drinkt

maar wel rijvaardigheids-beïnvloedende middelen gebruikt. Anderzijds weet ik ook, althans voel ik, met mijn hart zal ik maar zeggen, dat ik B verafschuw en met A sympathiseer. Misschien komt het wel juist omdat B 'wit' is dat ik hem haat, ik weet het niet. Hoe dan ook het is zo, het is de waarheid van mijn gevoel. Nu wil het geval dat ik beleidsmaker ben bij Verkeer en Waterstaat, belast met het uitdokteren van een (straf)puntenstelsel voor automobilisten. Hoe dat gaat? Nu, ik kijk natuurlijk eerst hoe ver ze in het buitenland al zijn. Daar zijn die excursies voor. En verder volg ik mijn gevoel. Ik denk niet zwart-wit maar genuanceerd. Ik denk, beter gezegd ik handel (want denken is eigenlijk te veel gezegd) in de kleur van mijn hart. Dat gaat dus vanzelf; Frank Boeijen en de dialektische logica heb ik alleen achteraf nodig, om die onwillekeurige handelwijze te rechtvaardigen.

Het resultaat van die handelwijze is als volgt. Natuurlijk (voel ik) is het straks A die een ongeluk veroorzaakt en er vandoor gaat - en dan gepakt wordt, de stakker. Drie punten. Minder zou ongeloofwaardig zijn. Daarentegen zal het B wel zijn die zo nodig zelf moet uitmaken hoe veel hij mag drinken om verantwoord te rijden en dan op een te hoog promillage wordt betrapt. Net goed. Ook drie punten. U ziet het: wit is net zo grijs als zwart, daarom allebei drie punten. In wezen is wit zwarter dan zwart, en als het aan mij lag werd B's auto geconfisqueerd en hij zelf achter slot en grendel gezet, maar dat kan pas na de dialektische omslag en zo ver zijn we nog niet. Je moet ook niet te ongeduldig zijn.

Naar de Omgekeerde Wereld

Inderdaad, je moet niet te ongeduldig zijn. Want zoal Van der Meulen opmerkt, het 'onbeschaafde gepeupel, het criminele plebs, zal zijn stempel nog heel lang op de samenleving blijven zetten.' In gewone taal: de bourgeoisie zal nog heel lang blijven vinden dat moord erger is dan verkeerd parkeren. Maar, voegt de rechtsgeleerde er aan toe, 'ik bespeur langzaam vooruitgang ...'¹⁵

En hij heeft gelijk. De ontwikkeling in de richting van de 'omgekeerde wereld'¹⁶ zet zich voort.

Je ziet het op allerlei gebieden ...: als iemand zich asociaal gedraagt dan krijgt hij een sociale behandeling, en een sociaal voelend mens krijgt een asociale behandeling. Dieven krijgen hulp van de reclassering ... maar voor in elkaar gestlagen winkelpersoneel,

berooft bankbediendes, bestolen middenstanders of oude mensen, steekt niemand een vinger uit.¹⁷

Die ontwikkeling wordt dus niet door iedereen als vooruitgang ervaren. Zij is ook regressief. Maar zolang het alleen middenstanders zijn die er over klagen zal zij zich voortzetten. Want zo liggen de machtsverhoudingen. Het psychoproletariaat heeft weliswaar nog geen getalsmatige meerderheid. Zou dat zo zijn, dan zou er voor de rest van de bevolking nog maar één alternatief zijn: vluchten. Het heeft echter door zijn belangengemeenschap met de overheid wel, zoals ik in dit stuk heb geprobeerd aan te tonen, een machtsmeerderheid. Het is in feite de heersende klasse. Want de 'heersende klasse' enerzijds en de 'zwakkeren in de samenleving' waarvoor zij opkomt anderzijds zijn niet twee verschillende groeperingen. Het is één en dezelfde klasse: het parasitariaat. Reeds het feit dat je afgeschermd van de vrije markt op kosten van anderen leeft, houdt in dat je macht hebt. Dat feit is in alle tijden de belangrijkste karakteristiek van de heersende klasse geweest. In een democratische samenleving, waar (om het eens plechtig te zeggen) de naakte macht zich niet staande kan houden zonder het kleed van de overreding, moet je daarbij nog de taal naar je hand zetten. Je moet betekenissen op hun kop zetten, semanticide plegen. Je moet een spraakgebruik introduceren dat voor de verdediging van de feitelijk machtigste klasse het woord 'sociaal gevoel' reserveert en voor de verdediging van feitelijk onderdrukte klassen het woord 'demagogie'. Dan ben je een heel eind. Dan heb je bijna de klassenstrijd gewonnen.

Maar niet helemaal.

Want nu geniet de heersende klasse nog het voordeel van de twijfel. Nu wordt de retoriek van het 'sociale gevoel' nog half en half geloofd. Daarin ligt de kracht van verzorgingsstaat: de bourgeoisie wordt 'bevochten', maar vecht niet terug. Maar daarin ligt ook de zwakte - de enige zwakte - van de verzorgingsstaat, want het hoeft niet zo te blijven. Er is dus naast vluchten nog een tweede alternatief en dat is vechten. Terugvechten. Daadwerkelijk of met argumenten, en dan eerlijk. Om daartoe bereid te zijn moet je echter heel goed weten wie de vijand is en wat hij wil en waarom.

Maar daar heb je dan weer je vrienden voor.

NOTEN "BIJ PSEUDOMISDAAD EN KLASSENSTRIJD"

¹De bewering dat een bepaalde kwaal zich zal uitbreiden totdat meer dan de helft van de bevolking er aan lijdt, is al curieus op zichzelf. Nog pikanter echter wordt het wanneer zij, zoals hier, gedaan wordt door iemand die zich speciaal op de behandeling en therapie van die kwaal heeft toegelegd. Want je kunt je weliswaar voorstellen dat zo'n specialist dagdroomt over een enorme groei van zijn clientèle en daarmee van de vraag naar zijn therapeutische expertise, maar het lijkt niet slim om toe te geven, hoezeer ook impliciet, dat die therapeutische expertise geen waarde heeft. De bewering kan hoogstens aannemelijk gemaakt worden wanneer het lijden van de neuroticus wordt geminimaliseerd; en dat is inderdaad wat Bisch ('I'm a neurotic myself and delighted') deed. (Louis E. BISCH, Be Glas You're Neurotic [1936, 1946]; New York, Permabooks 1949:53)

²Ik zet 'arm' tussen aanhalingstekens omdat de socialistische boodschap veel sterker werkt op mensen die subjectief gedepriveerd dan bij mensen die objectief arm zijn.

³Jezus was niet de eerste die het potentiëel zag van de 'zwakkeren in de samenleving'. Vijf eeuwen eerder recruteerden adspirant-heersers hun aanhang ook bij de ontevreden mensen. De typisch redistributionistische leuzen waren toen (en bleven nog heel lang) 'kwijschelding van schulden' en 'herverdeling van het land'. Zie M.M. AUSTIN & P. VIDAL-NAQUET, Economic & Social History of Ancient Greece: An Introduction (1972); London, Batsford 1977: passim.

⁴Groei van de getrokken klasse. Het proces is al sinds de Industriële Revolutie aan de gang. Gezien het feit dat er planken vol sociologische monografieën bestaan over het onderwerp 'maatschappelijke verandering', is het opmerkelijk te noemen dat geen van die boeken zich bezig houdt met de spectaculairste maatschappelijke verandering van allemaal: de omkering van de getalsverhouding tussen de productieve en de improductieve klassen. Dankzij industrialisatie en automatisering is de 'klasse' van mensen die leven op kosten van anderen, een klasse die duizenden jaren lang slechts een dunne bovenlaag (hof, adel en geestelijkheid) vormde, thans voor het eerst in de geschiedenis van de mensheid een meerderheid ten opzichte van de 'klasse' van mensen die door eigen productieve arbeid

in hun onderhoud voorzien. Dat dit in de democratieën zoals wij ze kennen (waarin alleen leeftijd als criterium voor stemrecht geldt) moest leiden tot gelegaliseerde uitbuiting, is logisch. Het feit dat de beoefenaars van de maatschappijwetenschappen, die deze revolutie hadden kunnen voorspellen toen zij nog onderweg was of in elk geval hadden kunnen constateren toen zij haar beslag had gekregen, dat nochtans geen van beide gedaan hebben, kan moeilijk anders begrepen worden dan als de erkenning dat het een dirty little secret betreft van de klasse waar ze zelf toe behoren. (Vgl. over dit laatste Helmut SCHIELSKY, Die Arbeit tun die anderen - Klassenkampf und Priesterherrschaft der Intellektuellen [1975] München, dtv 1977 [2. Auflage])

⁵De Amsterdamse middenstander Henk Grifhorst zei het treffend. "Het bedrijfsleven wordt om geld gevraagd, maar het staat al jarenlang in de kou als het gaat om bestrijding van winkeldiefstallen en gewelddadigheid. De heren politici moeten daarvan maar eens de gevolgen ondervinden. Als zij ons niet steunen dan stoppen wij ook met betalen." Het 'stoppen met betalen' had hier betrekking (helaas) op de promotiecampagne voor de Olympische Spelen in ons land (Telegraaf 27-03-1986). Maar de waterdichte logica is uiteraard van toepassing op het betalen van belasting in het algemeen.

⁶Waarom ambtenaren stemrecht hebben is een vraag die al sinds het begin van deze eeuw niet meer gesteld wordt. Het is gewoon een feit dat ze het hebben, nietwaar? Maar het is wel een feit met verstrekkende gevolgen. Dankzij het stemrecht voor ambtenaren (en gegeven uiteraard de onstuitbare groei van het apparaat waar zij deel van uitmaken) stevenen we af op een democratie waarin de mensen die het geld opmaken in alle opzichten de baas zullen zijn over de mensen die het verdienen. Eenvoudig omdat deze laatsten een absolute minderheid zijn geworden. Voor belastingverlagingen is het dan voorgoed te laat; zelfs als leuze zal 'verlichting van de belastingdruk voor de middengroepen' ophouden te bestaan. Dat proces is sinds de laatste grondwetwijziging (waarbij krankzinnigen en gedetineerden ook stemrecht kregen) nog versneld. Of dacht u dat criminelen en gekken tegen de verzorgingsstaat zullen stemmen? De progressieve en humanitaire herzieners van de grondwet wisten wat ze deden.

⁷De Telegraaf, 30.05.1992: 2 (lezersbrief).

⁸De Telegraaf, 07.11.1992: T3.

⁹Dat De Telegraaf 'liberaal' is, zegt hij zelf (De Telegraaf 01.01.1993: T19). Neelie Kroes zet er in het zelfde (jubileum)nummer een vraagteken bij. Met recht dus.

¹⁰Ik vermoed dat het de heer Kees Lunshof betreft. Hij is hoofdredacteur binnenland en verzorgt een parlementaire column. Mijn vermoeden is gebaseerd op lezing van die column, maar het wordt versterkt door het feit dat Lunshof er, eerder dit jaar, een PvdA-prijs voor heeft gekregen. Zeker verdiend, wat mij betreft. Als het stukje niet van de hand van Lunshof is, des te erger voor De Telegraaf. Dan zijn er immers twee illiberale hoofdredacteurs.

¹¹Ik ontleen het voorbeeld aan het geval van de 26-jarige Ami van der H., die in maart 1991 in de Amsterdamse Bijlmermeer haar belager doodstak met een zakmesje, en die eerst na enkele maanden, toen een leger-tje maatschappelijke, psycho- en juridische experts haar van haar 'schuld' overtuigd (en als persoon geknakt) had, werd vrijgelaten.

¹²Folia (weekblad van de Universiteit van Amsterdam) 15 (22.11.1991), p.12 (Jaap Stam, interview met Dr J.D. van der Meulen).

¹³Vakgroep strafrechtwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam.

¹⁴De Telegraaf, 04.07.1992: T13 (Kees van Bemmelen).

¹⁵Folia 15 (22.11.1991): p.12.

¹⁶"Omgekeerde wereld": een voorbeeld is het lot van de kastelein in Deventer die een amokmaker in zijn etablissement te lijf ging met de afgezaagde biljartkeu die hij voor dat soort gevallen achter de tapkast had liggen. Zijn plaatsgenoot Th. Nijland: "wat denk je: hij kreeg een hoop trammelant en een boete van f 1500.- (...) Hij zou met voorbedachten rade hebben gehandeld omdat die keu daarvoor klaar lag." De aanleiding voor het verhaal is de recente suggestie van de Utrechtse hoofdcommissaris mr. J. Wiarda dat middenstanders hun eigen verdediging (bijvoorbeeld met honkbalknuppels) ter hand nemen. De (omkeer-)moraal is: kijk er mee uit, want bij justitie noemen ze zelfverdediging agressie. (De Telegraaf 07.10.1993: T5)

¹⁷Henk Grifhorst (Amsterdamse middenstander), geciteerd in De Telegraaf 27.03.1986: T5.

HOKJES

Karel Beckman

Toen mijn moeder mijn broer vertelde dat Sinterklaas niet bestond, reageerde hij met "oh, dan bestaat God zeker ook niet". Zelf was ik niet zo bijdehand. Als kind waren mijn associatieve vermogens vrij beperkt. Ik herinner me wel dat ik me afvroeg, toen ik voor het eerst de bisschop zag in de kerk, met z'n mijter op, of de bisschop eigenlijk wel bestond.

Sommige mensen vinden het Sinterklaas-verschijnsel verwerpelijk, omdat ze denken dat kinderen, als ze er eenmaal achter komen dat ze jarenlang zijn voorgelogen, hun vertrouwen in de mensheid verliezen. Maar misschien is dat juist wel het goede van het Sinterklaas-gebeuren. Voor hoeveel mensen is de ontmaskering van Sinterklaas niet hun eerste echte intellectuele ontdekking geweest?

Eigenlijk is het merkwaardig hoeveel mensen er in God geloven, maar niet in Sinterklaas, terwijl er voor het bestaan van Sinterklaas toch zoveel meer bewijs is. Ik wijt dit aan de hokjesgeest van de mens. Daarmee bedoel ik niet de neiging van mensen om anderen in hokjes te plaatsen, maar hun verbazingwekkende vermogen om hun eigen geest in hokjes op te delen. Ik doel nu niet op de mensen die het bewijsmateriaal voor de evolutie verklaren met de stelling dat God al die fossielen anno 4000 voor Christus in de aarde heeft verstopt om Darwin om de tuin te leiden. Die mensen proberen in ieder geval het een met het ander te rijmen, en tot op die hoogte zijn ze logisch bezig. Maar hoeveel mensen zouden er zowel in het Scheppingsverhaal als in de evolutie geloven? Je kunt het ook anders stellen: voor hoeveel mensen heeft de evolutie-theorie geen enkele connectie met hun geloof in het Scheppingsverhaal?

Bij kinderen zie je het duidelijkst hoe hard de menselijke geest probeert zijn hokjes te ontstijgen en hoe moeilijk dat is. Kinderen zijn in staat om de meest treffende associaties te maken (zie het voorbeeld van mijn broer) en tegelijkertijd om de meest voor de hand liggende associaties te negeren. Van dit laatste maakte ik een staaltje mee toen Sinterklaas op bezoek kwam bij mijn buurjongetje van 4, Michael. De t.v. stond aan tijdens het bezoek van de Goedheiligman en tot grote schrik van de aanwezige volwassenen verscheen daar ineens Sinterklaas met z'n Pieten op de buis. De

echte Sinterklaas probeerde zich eruit te redden door haastig te beweren dat het een studio-opname van de dag daarvoor betrof, maar hij had geen moeite hoeven doen: Michael was geheel en al in beslag genomen door het hokje "kadootjes & pepernoten". Denk nu niet dat de aanwezige volwassenen zoveel slimmer waren, want ze zagen er geen been in om na afloop van het heilig bezoek in het bijzijn van Michael openlijk te bepraten hoe duur de kadootjes wel niet waren geweest en hoeveel moeite ze wel niet hadden gedaan om ze her en der te vinden. Wie heeft er de grootste hokjesgeest, het jongetje van 4 dat twee Sinterklazen tegelijk ziet en daar geen enkele conclusie uit trekt, of de volwassenen die denken dat een jongetje van 4 geen oren en geen hersens heeft?

De hokjesgeest beperkt zich geenszins tot kinderen en gelovigen. Je vindt hem overal. Neem de politiek. Er zijn mensen die vinden dat de overheidsuitgaven moeten worden teruggedrongen en dat hun voetbalclub meer subsidie moet krijgen. Er zijn mensen die vinden dat de overheid alle cultuur moet subsidiëren, maar dat de cultuur vrij moet blijven van alle invloed van de overheid. Er zijn mensen die geloven dat het onmogelijk is om objectieve maatstaven aan te leggen voor wat wel of niet kunst is (laat staan of het wel of niet goede kunst is) en die vinden dat de overheid talentvolle kunstenaars moet stimuleren. Er zijn zelfs gesubsidieerde kunstenaars die geloven dat ze onafhankelijk bezig zijn.

Of neem de economie. Er zijn volwassen mensen die weliswaar niet meer in Sinterklaas geloven, maar zich nooit hebben afgevraagd wie nu eigenlijk wel al die kadootjes had gekocht. Dat zijn dezelfde mensen die geloven in gratis gezondheidszorg, in gratis openbaar vervoer, in gratis van van alles en nog wat. Er zijn heel geleerde mensen - Nobelprijswinnaars zelfs - die geloven dat je rijk kunt worden door geld uit te geven. Er zijn mensen (vooral journalisten die over economie schrijven) die geloven dat je de werkloosheid bestrijdt als je een noodlijdend bedrijf subsidieert.

Of neem de filosofie. Er zijn mensen die er absoluut van overtuigd zijn dat alles relatief is. Er zijn mensen die heel zeker weten dat niets zeker is. Er zijn mensen die geloven dat de mens geen vrije wil heeft en hun

uiterste best doen om anderen daarvan te overtuigen. Er zijn mensen die de Westerse beschaving in alle opzichten inferieur vinden aan alle andere beschavingen en voorstander zijn van zoveel mogelijk ontwikkelingshulp. Er zijn mensen die geloven dat niemand zonder zonde is en dat niemand zonder zonde de eerste mag zijn die een steen werpt en op basis van deze premissen tot de conclusie komen dat mensen die een eerste steen werpen zondig zijn. Wellicht denkt U, dat

is geen onjuiste conclusie, want zij die veroordelen werpen niet de eerste, maar de tweede steen? Jawel, maar die mensen die de eerste steen wierpen vonden zelf ook dat ze de tweede steen wierpen. Wat niet wegneemt dat er geen mens meer is die gelooft dat een steen leeft omdat hij van een berg kan rollen.

Langzaam maar zeker gaan we toch vooruit.

TERRA LIBERA

Libertarisch nieuws en informatie

Hub Jongen

LIBERTARISCHE PARTIJ IN NEDERLAND

Het is zover dat er nu in Nederland een Libertarische politieke partij is opgericht.

Eén van de eerste werkzaamheden is het onderzoek naar de mogelijkheid om aan de verkiezingen in mei 1994 mee te doen. De tijd is zeer krap. Daarom is het vooral van belang dat er voldoende fondsen bij elkaar gebracht worden om alle kosten te dekken en om voldoende publiciteit te verzorgen.

Wij doen dan ook een beroep op allen die in deze actie geïnteresseerd zijn om mee te financieren en om mee te helpen. Wij willen uiteraard geen subsidie van de overheid aannemen voor onze acties.

U kunt contact opnemen met het secretariaat dat gevestigd is bij Drs. Stefan van Glabbeek, Rijnstraat 5 A, 2311 NJ Leiden. Tel/Fax: 071-143.770.

LP - U.S.A.

De Amerikaanse Libertarian Party heeft een "Schaduw Kabinet" gevormd. Dit bestaat uit vijftien personen die allemaal deskundig zijn op het gebied van de portefeuille die ze beheren. Mary Gingell, de voorzitter van de LP zei: "Deze mensen weten meer en beter wat er gedaan moet worden dan de personen die nu in het kabinet van Clinton zitten. Ze zijn niet allemaal lid van de LP, maar gekozen om hun deskundigheid." Nobelprijswinnaar Milton Friedman noemde het Libertarische kabinet: "Een groep van knappe en onafhankelijke experts".

Ieder lid zal de acties van zijn "tegenspeler" volgen en er zo mogelijk, of zo nodig, commentaar op leve-

ren. De bedoeling is om op die manier publiciteit te krijgen, ook tussen de verkiezingen in.

Mogelijk ook een idee voor de Nederlandse LP?

DE VIERDE AMERIKAANSE REVOLUTIE

David Nolan, de oprichter van de Amerikaanse LP heeft een nieuwe organisatie opgericht die heet: "De Vierde Amerikaanse Revolutie".

Het doel van deze organisatie is om op zo breed mogelijke schaal voorlichting te geven over Libertarische Ideeën.

Bijna iedereen heeft wel gehoord van "de" Amerikaanse Revolutie. "Maar", zegt Nolan, "er zijn nog twee gebeurtenissen geweest die minstens een even grote invloed op de maatschappij gehad hebben. Namelijk de "Burgeroorlog" en de "New Deal". Het tijdperk van de New Deal is aan zijn laatste jaren bezig en de Vierde Revolutie staat in zijn kinderschoenen.

Door het uitzenden van programma's op radio en TV, (wat in de V.S. nog relatief vrij is), hoopt Nolan deze Vierde Revolutie te kunnen bespoedigen.

IN MEMORIAM

Gelukkig hebben we meer blijde dan droeve berichten. Maar toch zijn deze laatste er ook. Zeker als mensen die veel gedaan hebben voor de Vrijheid ons ontvallen. En deze keer hebben we drie personen die overleden zijn, en die we in deze rubriek willen gedenken. Ik heb hen alle drie ontmoet op verschillende libertarische bijeenkomsten. En hoewel er geen frequent contact was buiten hun boeken of publikaties,

voel ik toch een stuk leegte doordat zij er niet meer zijn.

MARGIT VON MISES stierf in juni net drie dagen voor ze 103 jaar zou worden. Zij heeft heel veel gedaan om het werk van haar man, Ludwig, nog meer bekendheid te geven. Haar boek "My Years With Ludwig Von Mises" is door veel mensen gelezen. Een boek dat de moeite van het lezen meer dan waard is.

HENRY HAZLITT stierf in juli op 98-jarige leeftijd. Van de 18 boeken die hij heeft geschreven, is "Economics In One Lesson" wel het meest bekende. Er zijn meer dan een miljoen exemplaren van verkocht. Misschien na "Atlas Shrugged" van Ayn Rand, het boek dat het meest ertoe heeft bijgedragen dat de Vrijheidsfilosofie, vooral op economisch gebied, voor velen begrijpbaar werd.

PETR BECKMANN stierf op 3 augustus op de leeftijd van 69 jaar. In 1963 vluchtte hij vanuit zijn geboorteland Tsjecho-Slowakije naar de Verenigde Staten waar hij professor werd aan de Universiteit van Colorado.

Hij is vooral bekend door één van zijn boeken "The Health Hazards Of Not Going Nuclear" en zijn nieuwsbrief: "Access To Energy".

Hij was een fel bestrijder van pseudo wetenschappelijke milieufanataten die allerlei rampen voorzien zonder de echte feiten te kennen. Hij wist op een duidelijke, en ook wel geestige, wijze exact aan te tonen dat de meeste van de onheilspellingen die ons worden voorgelaten door veel activisten en overheden, op onjuiste gegevens berusten.

Wij zullen hen missen. Door hun werken en voorbeeld kunnen we echter ook nu nog veel leren.

THE FOUNTAINHEAD

We hebben in deze rubriek nog niet vermeld dat het 50 jaar geleden is dat het boek van Ayn Rand, "The Fountainhead", (vertaald: De Eeuwige Bron) is verschenen. Aan deze "verjaardag" is door meerdere liberarische/ objectivistische organisaties aandacht geschonken.

Van dit meesterwerk zijn meer dan vier miljoen exemplaren verkocht. De invloed die het ook nu nog heeft op personen die het lezen, valt niet in te schatten. Als

u het boek nog niet gelezen heeft, raad ik u aan om het toch te doen.

VREEMDELINGENHAAT

Het is in een aantal Nederlandse gemeentes nog zeer moeilijk om aan een woning te komen. Zo moeten bij voorbeeld inwoners van de gemeente Rucphen jarenlang op een wachtlijst staan. Ook een stukje grond kopen kost een aantal jaren. De Provinciale overheid laat meer bouwen niet toe. Vraag me niet waarom, maar het ligt ergens in hun wijsheid waardoor zij beter weten wat goed voor de mensen is dan de betreffende personen zelf.

Tot mijn verbazing lees ik in het Brabants Nieuwsblad dat als de gemeente nu een aanvraag zou doen voor het bouwen van woningen voor asielzoekers, dat ze dan morgen mogen beginnen te bouwen!

Hoe denkt u dat de inwoners die jarenlang moeten sappelen voor een woning tegen de eventuele bewoners van die nieuwe huizen aankijken? En die asielzoekers maar niet begrijpen waarom de inwoners hen niet welkom heten.

Vreemdelingenhaat wordt vooral door overheden veroorzaakt en hier ziet u een voorbeeld.

AYN RAND en "KUNST"

Kirsti Minsaas was een Noorse actrice en doceert nu Kunst aan de universiteit. Ik heb minstens anderhalf uur "ademloos" naar haar zitten luisteren toen ze een paar jaar geleden een lezing gaf over Kunst in de literatuur van Ayn Rand. Dat was op een conventie van de Europese Objectivisten in Amsterdam.

Kirsti Minsaas is nu bezig met het schrijven van een boek over ditzelfde onderwerp. In de loop van het volgend jaar zou dat klaar kunnen zijn. Dit is mede mogelijk gemaakt door een voorschot van het Institute For Objectivist Studies van David Kelley.

Kijk uit naar dat boek! Ik heb er hoge verwachtingen van.

INSTITUTE FOR OBJECTIVIST STUDIES

Het IOS heeft een nieuwe cursus ontwikkeld als inleiding tot het Objectivisme. Deze zal dit najaar worden gegeven.

Omdat de meeste mensen met het Objectivisme in aanraking gekomen zijn door de boeken van Ayn Rand, volgt de cursus deze boeken en legt de verschillende principes uit in de terminologie en karakters van de personen in die boeken. Ik kijk met belangstelling naar deze cursus uit. Het is nog niet bekend of hij beschikbaar komt op tapes.

Nu men in de Verenigde Staten de totale gezondheidszorg op andere leest wil schoeien, haakt het IOS daarop in met haar programma's en komende publikaties. David Kelley schrijft er over: "Wat ook de details zullen zijn, de nieuwe wet zal meer controle eisen van de overheid op de industrie, en als ze wordt ingevoerd, zal dit leiden tot hogere kosten voor de zorg, en de vrijheid beknotten van zowel artsen als patiënten.

Er is wel tegenstand tegen deze nieuwe wet, maar deze zal geen succes hebben, tenzij ze de morele principes voor de groei van overheidsinvloed uitdaagt. In het bijzonder het altruïstische uitgangspunt dat medische "nood" een onverdiend "Recht" inhoudt op de bekwamheden en de faciliteiten van anderen." In dit kader werkt ook de lezing van Kelley: "Is er een recht op gezondheidszorg?"

COP TO CALLGIRL

Het lang verwachte boek van Norma Jean Almodovar is echt uit! De vooruitbetaalde exemplaren zijn ontvangen en zo mogelijk te bestemder plaatse bezorgd. Mocht door de grote vertraging iets fout gegaan zijn, laat het ons dan weten.

We hopen dat we binnen niet al te lange tijd een recensie over dit boek te kunnen plaatsen.

Men is bezig van het boek een TV film te maken en Norma Jean is bezig aan haar tweede boek. Zij zou ondertussen met haar uitgever bespreken hoe het boek in Europa beschikbaar kan komen.

FREE MARKET FOUNDATION OF LITHUANIA.

Virgis Daukas heeft in Litouwen een nieuwe Vrije Markt Stichting opgericht. De doelstelling is gelijk aan die van de meeste andere van dergelijke stichtingen. Ze komt er op neer dat de misverstanden over de vrije markt moeten worden opgehelderd en de voordelen ervan moeten worden aangetoond.

Daukas wil een groot deel van de financiering rond krijgen door Leningen. Als u een lening kunt/wilt verstrekken, krijgt u daarop 30 % RENTE! Voor de investeerder die het geld heeft, (en het risico ?? wil lopen) is dat natuurlijk een aantrekkelijke belegging!

Noten bij Cliteur's 'Het einde van de ideologie'

In Vrijbrief nr.176 verscheen 'Het einde van de ideologie?' van de hand van P.B. Cliteur. Door een fout zijn de bijbehorende noten niet afgedrukt. Onze excuses hiervoor.

1.Vgl. Fukuyama, Francis, "The End of History?", in: *The National Interest*, Summer 1989; idem, *The End of History and the Last Man*, The Free Press, New York etc. 1992; Lyotard, Jean-Francois, *La condition postmoderne, Rapport sur le savoir*, Les Editions de Minuit, Paris 1979. En verder: Kinneging, A.A.M., "Prolegomena voor een liberale staatsleer", in: *Civis Mundi*, 30 (1992), nr.1, pp.2-6; idem, "Het einde van de geschiedenis en de laatste mens", in *Liberaal Reveil*, 33 (1992), pp. 150-153; Stokkom, B. van, (red.), *Voorbij de ideologie*, Gooi en Sticht, Vught

1991; Couwenberg, S.W., "Politieke filosofie: actuele situatie en problematiek", in: *Civis Mundi*, 28 (1989), nr. 1., pp. 1-6; Cliteur, P.B., "De uitdaging van het post-modernisme", in: S.W. Couwenberg (red.), *Geloof en christendom in de jaren '90*, Kritische evaluatie en perspectief, Kok/Agora, Kampen 1992, pp. 113-129; idem, "Post-modernisme en liberalisme in Franse en Amerikaanse theorieën", in: *Liberaal Reveil*, juni 1992, pp. 107-113.

2.Aangehaald bij: Dicey, A.V., *An Introduction to the Study of the Law of the Constitution*, London 1987 (1885), p. 77.

3.Vgl. Marx, Karl, *Zur Kritik der Politischen Ökonomie*, in: Karl Marx en Friedrich Engels,

Ausgewählte Schriften in Zwei Bänden, Band I, Berlin 1977, p. 334 e.v..

4.Vgl. bijvoorbeeld Voltaire's verhandeling over de atheïst Meslier in: Voltaire, *Mélanges*, Parijs 1961, p. 244 e.v. en voor de achtergrond daarvan de verhandeling van Noordenbos in: Paul Cliteur en Wim van Dooren (red.), *Geschiedenis van het humanisme*, Boom, Meppel/Amsterdam 1991.

5.Vgl. hierover het proefschrift van Theo Broersen, *Het marxistische complex*, diss. Leiden 1984.

6.Vgl. Oakeshott, Michael, *Rationalism in politics and other essays*, London and New York 1984 (1962).

7.Bryce, James, *Modern Democracies*, in two volumes, MacMillan, London 1921, p. 169.

8.Gray, John, *Liberalism*, Open University Press, Milton Keynes, 1986.

9.Crick, Bernard, *Socialism*, Open University Press, Milton Keynes, 1987.

10.Honderich, Ted, *Conservatism*, Penguin Books, Harmondsworth, 1991 (1990).

11.Vgl. Nozick, Robert, *The Examined Life*, Simon and Schuster, New York etc. 1989.

12.Finnis, John, *Natural Law and Natural Rights*, Oxford 1980, p. 59 e.v..

13.Boorstin, Daniel J., *The Genius of American Politics*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1953.

14.Boorstin, Daniel J., *The Discoverers*, Random House Inc., New York, 1983.

15.Boorstin, Daniel J., *The Creators, A History of Heroes of the Imagination*, Random House, New York, 1992.

16.Boorstin, *The Genius of American Politics*, p. 2.

17.Boorstin, *The Genius of American Politics*, p. 21.

18.Chesterton, G.K., *A Short History of England*, Chatto and Windus, London MCMXVII, p. 121.

19.Vgl. Hallowell, John H., *The Decline of Liberalism as an Ideology*, Trubner and Co LTD, London 1946; idem, *The Moral Foundation of Democracy*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1973 (1954).

20.Hallowell, *The Moral Foundation of Democracy*, p. 109.

AGENDA

6 jan Kring Rijnmond

14 jan Kring Amsterdam

18 jan Kring Roosendaal

21 jan Kring Leiden

3 feb Kring Rijnmond

25-27 feb Bijeenkomst van de Europese vertegenwoordigers van de International Society for Individual Liberty, te Amsterdam.

23-29 oct Wereldconventie van de International Society for Individual Liberty te Cancun, Mexico.

Informatie te verkrijgen bij: ISIL Conferences, c/o Bruce Evoy, 484 Church Street, Toronto, Ontario, Canada M4Y 2C7, tel. (416) 964-0142.

Voor meer informatie over bovenstaande activiteiten of voor algemene informatie kunt u terecht bij het secretariaat van het Libertarisch Centrum

of bij de diverse contactpersonen. Zie hiervoor de laatste blz.

ADVERTENTIE

Russische belangstelling voor het boek 'The Adventures of Jonathan Gullible'

De Russische vertegenwoordiger van ISIL, the International Society for Individual Liberty, William Milonoff uit Sint Petersburg, heeft met een subsidie van ISIL het verukkelijke kinderboek van ISIL-direkteur Ken Schoolland met de titel 'The Adventures of Jonathan Gullible' in het Russisch vertaald en gedrukt in een oplage van 10.000 stuks.

Een economische topadviseur van Boris Jeltsin in Moskou is zeer onder de indruk van het boek en wil het op de Russische televisie en radio promoten. De Russische regering heeft plannen om 200.000 exemplaren van dit boek (dat handelt over de basisprincipes van de vrije markt economie) voor verspreiding door het hele land uit te geven.

AANKONDIGING

Zojuist verschenen:
FILOSOFEN VAN HET KLASSIEKE LIBERALISME

Dit boek bevat portretten van de belangrijkste exponenten van het liberale denken in de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw. Besproken worden onder andere de voorlopers en grondleggers van het filosofisch liberalisme, Spinoza, Locke en Mandeville, de Verlichtingsfilosofen, onder wie Montesquieu en Kant, en tenslotte de belangrijkste liberale denkers van na de Franse revolutie, zoals Humboldt, Tocqueville en John Stuart Mill.

De bundel kan worden beschouwd als een companion volume bij het in 1990 verschenen boek *Filosofen van het hedendaags liberalisme*, dat essays bevat over het werk van liberale denkers uit de twintigste eeuw, onder wie Rawls, Popper en Aron. Tezamen bieden deze boeken een unieke inleiding tot de geschiedenis van het liberale denken van 1650 tot heden.

Een islamitische liefdadigheidsorganisatie heeft Milonoff gevraagd of het boek vertaald kan worden in het Tataars voor de islamitische gemeenschap in Tatarstan.

Milonoff en Schoolland zijn beiden dit jaar aanwezig geweest op de ISIL-wereldconventie in Tallinn, Estland. Op dit evenement zijn libertariërs uit

de gehele wereld bijeengekomen om te discussieren over de hervormingen in het voormalige Oostblok.

Het betreffende boek is onlangs in het Nederlands vertaald en uitgegeven onder de titel 'Avonturen van Jonathan in Kwaziland' en is verkrijgbaar voor fl. 19,50 bij uitgeverij 'De Roode Toren', Drielse Rijndijk 25 in Driel, Nederland.

Telefonisch te bestellen onder nummer 08306-42085

Filosofen van het klassieke liberalisme is uitgegeven door Kok Agora te Kampen. De redactie was in handen van dr. P.B. Cliteur, drs. A.A.M. Kinneging en drs. G.A. van der List.

De bundel is verkrijgbaar bij de boekhandel voor de prijs van Fl. 39,90,

ISBN: 90-391-0522-7.

AANKONDIGING

LIBERTARISCH SYMPOSIUM ZATERDAG 26 FEBRUARI 1994

Zet alvast in uw nieuwe agenda!

Datum : zaterdag 26 februari 1994
Plaats : hartje Amsterdam
Tijd : 13.30 uur tot 18.00, diner na afloop

LIBERTARIERS UIT HEEL EUROPA

Op dit symposium wordt u de gelegenheid geboden
vele libertariërs

te ontmoeten, zowel uit Nederland en België als uit de
rest van Europa, daar het symposium volgt op de jaar-
lijkse vergadering van de Euro-representatives van
Libertarian International.

Een prima gelegenheid om niet alleen bekenden en
gelijkgezinden te ontmoeten, maar ook een aantal
interessante lezingen te volgen.

KWALITEITSSPREKERS

De voorlopige sprekerslijst ziet er als volgt uit:

William Byrne

Brian Micklethwaith

Nigel Ashford

Tom Palmer
Ken Schoolland

Nadere inhoud en titels worden nog bekend gemaakt.

(De lezingen zullen gehouden worden in de engelse
taal).

DEBAT

Nieuw is een debat volgens debatteringsregels, waar-
bij een levendige discussie na afloop van het debat
zeker de moeite waard zal zijn.

DINER NA AFLOOP

Het symposium wordt gevolgd door een diner op
intekening.

PRIJZEN

Symposium f 25,00

Diner ± f 35,00

U kunt zich alvast opgeven bij:

T. Manders, Uilenstede 162-1153, 1183 AN
Amstelveen, 020-6451176

C. de Wilde, Azaleastraat 88b, 3051 TJ Rotterdam,
010-4186674

**NADERE INFORMATIE VOLGT NOG
HOUD DEZE DAG VAST VRIJ!!!!**

INFORMATIE

Stichting Libertarisch Centrum

De Stichting Libertarisch Centrum streeft de verspreiding van het libertarisme na.

Het libertarisme is een politieke filosofie die gebaseerd is op individuele vrijheid. Het individu heeft het recht om met zijn leven, lichaam en eigendom te doen en te laten wat hij wil. Individuele vrijheid houdt daarom zowel persoonlijke als economische vrijheid in.

Geen enkel individu of collectief mag geweld, dwang of fraude initiëren tegen een ander of zijn eigendom. Elke samenwerking tussen individuen is dan gebaseerd op vrijwilligheid. Geen wet mag vrijwillige samenwerking verbieden.

Het libertarisme volgt deze principes consequent.

De Stichting Libertarisch Centrum is geassocieerd met de International Society for Individual Liberty.

Secretariaat Libertarisch Centrum:

Libertarisch Centrum Nederland:

Fazantenkamp 818

3607 EB Maarssenbroek

Tel. 03465-64994

Libertarisch Centrum België:

Herentalsebaan 109

2100 Deurne

Bijeenkomsten:

Kring Roosendaal:

contactpersoon Hub Jongen, tel. 01654-1695

Elke derde dinsdag van de maand van 18.00u tot

20.00u in Hotel Central te Roosendaal

Kring Rijnmond

contactpersoon Nel van Hulten, tel. 010-4262724

Elke eerste donderdag van de maand vanaf 20.00u.

Kring Leiden

contactpersoon Stefan van Glabbeek, tel. 071-143770

Elke derde vrijdag van de maand vanaf 20.00u.

Kring Amsterdam

contactpersoon Toine Manders, tel. 020-6451176

Elke tweede vrijdag van de maand vanaf 20.00u. in Hotel IBIS,

naast het Amsterdam Centraal Station.

Libertarisch Centrum België

Elke eerste woensdag van de maand. Meer informatie

hierover bij secretariaat.

Libertarisch Studiecentrum

Om de zes weken een bijeenkomst te Antwerpen.

Meer informatie hierover bij secretariaat.

THE 1994 ANNUAL EUROPEAN LIBERTARIAN SEMINAR

AMSTERDAM, THE NETHERLANDS

Saturday, February 26th 1994

The Libertarian Center of the Netherlands will organise a seminar, which not only offers an opportunity to exchange or learn about libertarian ideas, but is also a meeting point for European libertarians, classical liberals and others.

There will be no theme this year, because we have decided that the speakers can choose their own topics, because we believe this will increase their enthusiasm and therefore benefit the quality of their lectures.

Expected speakers:

From London, England:

Brian Micklethwait, member of the board of Libertarian Alliance.

Topic: The Psychology of Success.

From Newcastle-under-Ly, England:

Nigel Ashford, political science professor.

Topic: The Libertarian Case for the E.C.

From London, England:

Chris Tame, representative of the International Society for Individual Liberty for the United Kingdom.
(Unconfirmed)

From Tilburg, The Netherlands:

Tim Bremmers, superintendent with the Tilburg police force.

Topic: The Legalisation of Drugs - A Dutch Perspective.